

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C. ZİRAAT BANKASI
olacaktır

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1969

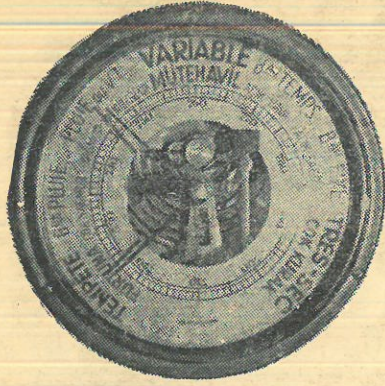
İÇİNDEKİLER:

- Yurd Dışında Halk Oyunu Gruplarımızın Başarısı . . . Ihsan HİNÇER
Bektaş ve Alevilerde "Düşkünlük" . . . Doç. Dr. Bedri NOYAN
Edirne Yöresi Oyunları Üzerine . . . Sabahattin TÜRKÖĞLU
İstanbul Yatırları - 2 - . . . Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
"Türk Halk Edebiyatı" . . . Muzaffer UYGUNER
"Türk Gölge Oyunu ve N. Sevin'in Yanıtları" . . . Metin AND
İstanbul'da Yapılan M. Folklor Enst. Folklor Kursu . . . Çora HİNÇER
Artvin'de Yapı Daveti . . . Ahmet Aydın KARASÜLEYMANOĞLU
Artvin - Yusufeli Türkülerinden Birkaç Örnek . . . Veysel ARSEVEN
Aras Boyu Ozanlarından Keşişoğlu . . . Nizamettin ONK
XIII. Kültür Şenliği'nden İzlenimler . . . Gürkal AYLAN
Fransız Bretagne Folklor Grubu İstanbul'da . . . Bora HİNÇER
Hekimhan'dan Altı Efsane . . . B. Sıtkı KARAHAHAN

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 243

KURUŞ: 100

Tedbirli davranmayı severseniz...

Sonunda pişman olmak istemezseniz...

...ve
her zaman, her yerde
benim hizmetlerimden
faydalanmak için...

BUZDOLABINIZI,
ÇAMAŞIR MAKİNANIZI,
GAZ SOBANIZI,
TERMOSİFONUNUZU,
ELEKTRİK SÜPÜRGENİZİ
VE OCAĞINIZI SEÇERKEN
MUTLAKA

ARÇELİK
MARKASINI TERCİH EDİNİZ.

ARÇELİK

SENEDE 365 GÜN SERVİS

(Yeni Ajans : 4758 - 120)

2 Kasım 1969

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

DEVLET SATIN ALMA

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 243

EKİM 1969

YIL : 21 — CİLT : 12

YURD DIŞINDA YAPILAN FESTİVALLERDE

Halk Oyunları Gruplarımızın Başarısı

Yazan : İhsan HİNÇER

1969 Yaz Sezonu, Türk Folkloru ve Halk Oyunları için, şimdiye kadar misline raslanmamış bir başarı ile sona ermiştir. Bir yandan Yurd içinde çeşitli şehirlerimizde bölgesel bayram ve şenliklerde Halk Danslarımız baş sırayı doldururken, Avrupa, Amerika ve Afrika'nın belli başlı memleketlerinde düzenlenen festivallerde davet edilen Halk Oyunları Gruplarımız da başarıdan başarıya, zaferden zaferine ulaşmıştır.

Önce "Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Derneği" Yugoslavyanın Ohrid şehrindeki Uluslararası Festivale katılmış, bunu Bakırköy Halk evi "Türk Millî Oyunları Derneği"nin Fransa'da Lorient, Brest, Quimper, St. Malo ve diğer 8 şehrinde katıldığı festivaller takip etmiştir. Daha sonra aynı grup Hollanda'nın Alkmaar, Almanya'nın Düsseldorf ve Yugoslavya'nın yine 7 şehrinde ve Sarajevo'da gösteriler yapmıştır. "Bursa Kılıç-Kalkan Folklor Derneği Topluluğu"da önce şubat ayında Londra'ya giderek, kazandığı başarılarından sonra Mayıs ve Haziran aylarında Amerika'ya geçmiş Washington, Detroit, Chicago, San Fransisco ve Los Angeles'ta oyunlarını büyük kitlelere sunmuş, Yüksek T. Gençliği Türk Folklor Derneğiyle birlikte Ohrit'teki Festivale katıldıktan sonra Marsilya, Toulon, Nice ve Cannes'daki festivallerde de büyük takdir toplamış, daha sonra İtalya'ya geçerek Roma, Castel de Piano ve Tarcento Festivallerinde de bulunmuş, ağustos sonunda memleketimize dönmüştür. Bu arada "Robert

Kolej Folklor Kulübü" Ekipleri Bulgaristan'da Filibe, Sofya Festivallerine iştirak etmiş, daha sonra İngiltere'de Billingham ve Scunthorpe Festivalinde Halk Oyunlarımızı tanıttıktan sonra Arnavutluk'a uğramıştır. "Türk Folklor Kurumu"da Türk Millî Oyunlar Derneği gibi kendi imkânlarıyla yaptığı anlaşmalar çerçevesi içinde önce Ağustos ayında Fransa'nın Epinal, Vesoul ve Metz şehirlerindeki gösterilere katılmıştır. T. Folklor Kurumu yine kendi imkânları ile Ekim ayında İspanya ile anlaşarak Madrid'e hareket etmiştir. Halen İspanya Turu'na devam etmektedir. Bütün bunlardan başka Turizm ve Tanıtma Bakanlığı da memleketimizin çeşitli bölgelerine ait ekiplerle kurulu bir grup Tunus ve diğer Afrika memleketlerine göndermiştir. Halk Danslarımız Afrika'da da büyük bir ilgi ile takip edilmiştir. Bütün gruplarımız katıldıkları festivallerde ön sırayı işgal etmiş ve birincilik almışlardır.

Gönüllü Folklor Kuruluşları, devletin himayesindeki gruplar kadar, hatta onlardan çok, hem de pek çok sempati ve takdir toplamakta ve memleketimizin en büyük propagandasını yapmaktadır. Artık resmi kuruluşların bu dernekleri, bu toplulukları bağrına basması zamanı gelmiştir. Birini himaye ederken, diğerlerini unutmamak gerekir. Bu gezilerin gelecek yıllardaki turizm hareketlerimize geniş çapta katkıda bulunacağını şimdiden kabul etmek mecburiyetindedir.

Bektâşî ve Alevîlerde "Düşkünlük,,

Yazan : Doç. Dr. Bedrî NOYAN

"Düşkünlük", bir çeşid afaroz edilme'dir. Suç işleyene "Düşkün", suçluluk durumunda da "Düşkünlük" denir. Eski yazmalarda, suç işleyenlere "İcrâ-yı tariykât buyu ruldu", "İcrâ-yı tariykât lâzım geldi", "Sitem uruldu" gibi deyimler görülür. Bu, suç işleyene, "gereken cezası verildi" anlamı nadır. Bir metinde "On tariyk uruldu" "bir sitem uralar" deniyorsa on sopa vuruldu, bir sopa vurulsun, demektir.

"Düşkün" olanla kimse görüşmez. Toplantılara, muhabbet ve Ayn-ül-cem törenlerine çağırılmazlar. Mevlevîlikte, Düşkün'e "Yolsuz" denir.

Suçluya Tevbih "Paylama", İhtar "Dikkatini çekme, Uyarma", bir süre törenlere alınmama, bir geziye çıkarılma (Seyyâh çıkarmak) gibi ma'nevî cezâlar verildiği gibi para cezası da verilir. Alevî'ler daha çok para cezası verirler, bunu diğer cezâlara ek olarak da verirler. Bundan başka dayak atma, hattâ ileriye giden hükümler, icrâ olunur.

Kitablığında bulunan 17 x 36 cm. boylarında Büyük Sığırdili Cönkte "Risâle-i Tariykât" adlı ve "Gulâm-ı Şâh Abdâl Mûsâ Sultân Dervîş Halîl Yanyavî" eliyle 1236 H. de kopye edilmiş olan risâle'de de bu konu vardır:

"Bir yeni gelmiş mübtedî bir günâh işlese eğer Günâh-ı saga'ir ve Kebâ'ir (yani suçu büyük veya küçük olsun) âni niyâz ile görüb kabul oluna. Tekrâr ittükte bir sitem uralar, tercüman almayalar (Yani suç ilk defa ise: Mürşidine varub özür dileyecek, niyâz edecek. Tekrar ederse bir değnek vurulacak, para cezası alınmayacaktır). Zirâ, henüz Sıfât-ı zâhire'dir, ânin tercümânî câiz değildir. Üçüncüsünde de bir sitem uralar, bir akçe tercüman alalar. Dördüncü günâhda: Üç sitem ve yine bir akça guruş tercüman alına.

..... Müntehâ (yolda ilerlemiş, sona varmış) hakikat menzilinde olmuş olur. Öyle olsa Müntehâ günâhkâr olsa ve günâhın bilüb Meydan'a düşerse olvakit hemân niyâz ide ve üç akça tercüman vere. Ammâ sehv ile (yanlışlıkla) olsa ve kebâir olmasa (yani büyük suç olmasa) böyle

gerektir.

Ammâ, günâhın gizlese ve biri görse günâhını özr eyle diyub andan sonra özür ider ise olzaman ziyâde sitem ve tercüman çeker, zîra günehkâr olur. Bir dahî budur ki günâh-ı kebâir (Büyük suç) eylese gelip: - Mürüvvet dese (yani bağışlayın diye özür dilese) tariyk-ı sitem oniki, dahî tercüman oniki gerektir.

Ammâ sen günehkârsın niçin özür dilemezsin diseler, oldahî inâd idüb, oldahî hüccet getürse (yani diğeri tanık veya belge ile suçunu isbat etse) olzaman dür eyleyeler (Uzaklaştırma cezası versinler). Tâ ki kırk gün çille çeke ve yine kardaşlar mürüvveti ile kabul ola.

Ammâ iki kardeş birbiriyle gönül tokuşsalar, biri Mürüvvet diyüb günâhın dilese oniki sitem, oniki tercüman.

Ammâ biri inâd idüp hüccet eylese bu bâbda ben günehkâr olmazam dise reddoluna, kardaşlar mürüvveti ile kabul oluna.

Ammâ bir kardaş sen şöyle eylemişsin dise ol dahî inkâr eylese, ol cem'iyete varsa ve cem'iyete yüzünde inkâr eylese âhar ol günâh ana sâbit olsa heman kırk sitem uralar, ammâ tercümanın ol cem'iyeti veren çeke. Ve Üstâdlar kavli (sözü) budur ve hem Müntehâ'ya Kırk sitem ve kırk kuruş tercüman ve bir akça eksik olmaya, ve eksik olmak câiz değildir. Yüz görmektir, ecr'in Rehber ve Ayn-ül-cem' çekerler, belki yüz kara olur.

Ve dahî bir kişi rehberine dâim hüccet ehli olsa, rehberi andan incinse merdudur. Yahud taşı atsa (yani: onun için kötü söylese) merduddur, ebedî'dir. Anın kabülü Üstâdlar dergâhında olur. Veyahud bir Kâmil, fâzıl kimse olsa, andan tesellî alsalar, kabul eylese olur. Ammâ seksen sitem uralar ve nâlân ideler ve yine yüzaltmış akça tercüman alalar. Eğer eksik olsa câiz değildir" (Y: 42/a).

Düşkünlük işlemleri, önce böyle uygulanmıştır. Sonraları, Bektâşîlerde sadece ma'nevî ceza hâlinde devam etmiştir. Fakat Alevîlerde para cezası yine vardır. Bazıları Dedelerine verir, bazen Hacıbektâş'a gider, orada kendilerine Çelebi (!) dedir-

ten kimselere kurban ve hediyeler de götürerek bu parayı verirler.

★

Bektâşîler arasında suç işlemek, meydana girmeğe engel olan bir hâldir. Zirâ bir tâlib daha ilk yola giriş gününde, Nasib alma töreninde Mürşidinin vereceği öğüdleri tutmağa söz verip yemin ediyor. O güne kadar işlediği bütün suçlarına tövbe ediyor. Yeni doğmuş bir çocuk gibi yepyeni bir âleme adımını atıyor. Bunları tutmayan, ikrârından, ahdinden dönmüş, abdestini bozmuş sayılır. Gönül öğretmeni demek olan Mürşid, bunlara, suçuna göre uzun veya kısa, bir süre Meydân odasına girmemek, özel veya resmî toplantılara, âyin ve erkânlara katılmamak cezasını verir.

Bu gibilerin cezası bitince, tekrar ikrar verip erkân görmeleri gerekenleri de vardır. Önemli suçlarda, tekrar işlenen suçlarda böyle yapılır. Eski Bektâşîlerden işittiğime göre, cezâ hususunda çok celâlli davranan bazı mürşidler çok daha sert usullelere de başvururlarmış.

İlk defa işlenen suçlar hemen dâimâ Mürşid katında niyâz ve özür dileme ile bağışlanır, tekrarında gereği düşünülür.

Çoğu zaman, ilgisiz kişilere hiçbir şey duyurulmadan Rehber aracılığıyla anlaşmazlık giderilmeye çalışılır. Olmazsa Mürşid'e varılır. Mürşid, tarafları dinler; gerekenleri de dinler öyle karara varır.

Çoğu zaman tarafları anlaştrarak, taraflardan birinin maddî zararı varsa onu ödeterek işi tatlıya bağlar.

Bektâşîler arasında bir anlaşmazlık yüzünden Resmî Devlet Dairelerine giden, mahkemeye başvuran olmaz. Olursa bunu kendileri hiç hoşça karşılamazlar.

Suçlu, teşhîr edilmez; onun da izzet-i nefsi korunur.

Fakirleri, son kırk yıl içinde büyük bir düşkünlük cezası verildiğini görmedim ve duymadım.

Eğer suç tekerrür ederse, ozaman suçluyu Meydân'a çıkarırlar (Yani Meydân odasının dâr denilen orta yerine çıkarırlar). Orada Meydan taşı önünde diz köktürür, boyun büktürürler; ve ona Mürşidin takdir ettiği miktar "sitem ururlar". Tariyk urmak ta denilen bu ceza, sopa vurmaktır. Meydân taşına baş koymuş olan

suçlu'ya Rehber, elinde baş ve şehâdet parmaklarının uçları ile tuttuğu değneği hafifçe, dokundurucasına vururdu. Bu, senbolik bir dayak atmadır. Erenlerin sillesi'dir. Adam olana, o meydana çıkmak yeter. Erenler Meydânında dâra çıkmak ve tariyk vurulmuş olmak zâten yeter derecede büyük cezadır. Fakat gerçek dayak atılması da olmuştur. Tekrar tekrar işlenmiş büyük suçlarda, eski mürşidler, bunu da uygulamışlardır.

Rehber Tarik ururken şöyle bir tercüman okur (Tercüman: ufak, kısa düzenli dua'lardır):

Bismillâh ve Billâh.. Ve tevekkelt-ü alâllâh ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh-il-ali-yyül azîm. Lâ fetâ illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfikaar. Her belâ kanden gelür def'eyle sen perverdigâr...

Bu son beyt bölümünü üç defa tekrar eder. Ve anlatılan şekilde sitemini vurur.

Düşkünlük sebebiyle uzaklaştırma cezalarını çoğunlukla Muharrem ayının şehâdet gününe kadar uzatırlar. Oniki muharrem akşamı yapılacak Törende son buldururlar. O akşam rehberi Meydan açılınca kendisini dâra çıkarır. Orada özür tercümanını okur ve mürşidinden, bağışlanmasını ister. Mürşid de hazır bulunanlara sorar onu kabul ile hizmetini gördürür. Tac ve tiğ-bendini tekbirler, bir de gülbank çeker. Düşkün olan da böylece yine topluma karışmış olur.

Bir yazmada gördüğüm Düşkünlük tercümanını buraya alarak yazımı bitiriyorum: "B-ism-i Şah, Allâh Allâh!. Hakk'ın Haklığı hakkıyçün, fazl-i zât-ı Mutlak hakkıyçün, ehl-i imân, Arş ve kürsî hakkıyçün. Nebi'nin seyran ettiği Mi'raç hakkıyçün, Cemâlin pertevi, kemal-i kudret-i aşk hakkıyçün, ehl-i imânın ilmi esmâsı hakkıyçün, Muhammed Ali'nin dini hakkıyçün, velîlik hakkıyçün, yol gösterici Evliya hakkıyçün, Hasan'ın şehid canı, Hüseyin'in Kerbelâ'da dökülen kanı hakkıyçün, Şehidler üzerine düşen nur ve oniki İmâm şehidler hakkıyçün, çağırıldığım yerde olan Şâhlar şâhı, uçler, yediler, kırklar, Abdâllar, sermestler hakkıyçün, Âşıklar hürmeti hakkıyçün, sehâvet sofilleri, iyulük ehli, âşıklar atası hakkıyçün, hakikat ehlinin simâ'ı, âriflerin cem'i ve Rûm abdalı, Horasan Pîrleri hakkıyçün, himmet-

Edirne Yöresi Oyunları Üzerine

Yazan : Sabahattin TÜRKÖĞLU

Daha önce TürkFolklor Araştırmaları'nın 194. sayısında teker teker izah ederek genel özelliklerinden bahsettiğimiz Edirne ve Yöresi Halk Oyunları hakkında topladığımız bazı tamamlayıcı malûmat ile yeni bir iki oyun hakkında okurları aydınlatmayı lüzumlu gördük.

Herşeyden önce daha evvel derlenen ve tarafımızdan Yapı ve Kredi Bankasının, Halk Oyunları Bayramı'nda halka sunulan Edirne yöresi oyunları'nın son zamanlarda çeşitli ekipler tarafından otanticitéden uzaklaştırıldığını görerek üzüldüğümüzü belirtmek isterim. Birçok yerlerde diğer bazı oyunlarımız gibi sorumsuzca figürler eklendiğini, müziğin değiştirildiğini görerek derlediğimiz bu oyunlar karşısında büyük şaşkınlığa düştüm. Gönül ister ki Yurdu-muzda kurulan akademik seviyeli kuruluşlar bu yozlaşmayı önlesinler. İşte bu yozlaşmaya karşı bir hatırlatma kabilinden derlediklerimizi kaleme almayı uygun görüyoruz.

Oyunların genel karakteri şöylece özetlenebilir,

1 — Bütün Trakya'da olduğu gibi çift davul zurna kullanılır. Eller bazen omuzdan bazen kemerden tutar, elele oynandığı da olur. Tekli oyunlarda oyuncu elini yana açarak düz ve rahat bir şekilde tutar. Bazen de arkada bağlar.

2 — Daha önce izah ettiğim gibi Edirne Yöresi oyunlarının "Kaldırma" denen hareketli bir sonu vardır. Bu kısımda oynayanlar da, seyredenler de gerçekten coşarlar. Kıyafet Trakya'nın her tarafında giyilen aba, potur, işlik, yemeni, kızlarda

don (şalvar) cepken, bazen üç etek, bürüm-cük gömlek, ayakta çetik vardır. (Yünden örülür).

Trakya kıyafetleri ve oyunları hakkında daha önce Sayın Şerif Baykurt'un araştırmaları bize büyük ışık tutmuştur. Buna rağmen yeni derlediğimiz oyunların tamamen değişik karakterli olması yönünden yayılması ve korunmasını gerçekten lüzumlu gördük.

Derleyip te yayınlamadığımız Edirne oyunları şunlardır:

a) Kazibe : Türkülü bir oyundur, Keşan civarından derlenmiştir. Ayaklarla beraber kollar da müzik ve tempoya göre hareket eder. İkinci kısmında karşılıklı el çırpmaya ve çökme vardır. Daha ziyade bir erkek oyunu olduğu bu el vuruşlarından anlaşılacaktır.

b) Çamko : Balkan gaydası ismiyle oynanan bu oyuna bazı köylerde Bulgar gaydası da denilmektedir. Ancak müziğinden de anlaşılacağı üzere katiyen yabancı bir karakter taşımamaktadır. Son zamanlarda folklorik gösteri ve festivallerde sık sık oynanan ve büyük ilgi toplayan bu oyun gerek müziği ve gerekse ayak figürleri yönünden gayet ritmik ve kıvraktır. Oyun ağır başlar, gittikçe hızlanır. Çok tipik bir Trakya oyunudur. Bazı kısımlarda müzikli durmalar ve davul soloları bulunmaktadır. Bu oyun aynı zamanda Edirne Yöresinin en zor fakat en coşturucu oyunu olarak tanınır. Ağır kısmında kemerlerden tutularak toplu olarak oynanmakla beraber tek olarak ta oynanır, bu sonkinde oyuncu bütün maharetini göstererek seyirciyi coşturur.

c) Patuşka (Fatoş) : Elele veya kemerden tutularak oynanır. Çapraz ayak figürleri vardır. (Bu oyun hakkında daha önce 194. sayıda çıkan izahatta el çırpmalarından bahsedilmişti, bir kayıt hatası olduğuna belirtir özür dileriz.)

d) Mendil : Pehlivan köy yöresinde oynanan, daha ziyade bir kadın oyunudur. Mendilin uçlarından tutularak karşılıklı oynanır. Sülüman ağa ismiyle de çağrılan bu oyun aynı türkünün müziğiyle şarkılı olarak da oynanır.

ler aldığım dergâh hakkıyçün suçumuzu başışla ey Şâh-ı Kerbelâ.. Aşıkların Şâhı sensin, bu du'amızı kabul et.. Cümlemin destgiri, Tevrât Zebur İncil ve Furkaan hakkıyçün günâhımızı başışla.. Hü diyelim gerçeklerin demine..

Cân-ü dilden şevk ile ver Muhammed Mustafâ'ya salâvat...

Subhâne Rabbik-e Rabb-il-izzet-i ammâ yasifün-e ve selâm-ün al-el-mürselim, V-el-hamd-ü lillâh-i Rabb-il-âlemin, El-fâtiha".

İstanbul Yatırları

— II —

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

I.

İstanbul yatırlarını (1) tesbit eden oldukça geniş bir derleme de, **Hakkâk-zâde Mustafa Hilmi** adlı bir zât tarafından yapılmıştır. Bu zâtın kimliği hakkında, halter-cümesine dâir eserlerde bir kayıt bulunmadığı için, şimdilik bir şey bilmiyoruz. Elimizdeki risâlesinden anlaşıldığına göre, İstanbul'da oturmakta idi. Metindeki bozuk türkçe, yanlış kaydedilen adlar ve bilhassa sık geçen arapça duâ cümlelerinin yanlış kullanılışı, onun iyi bir öğrenim görmediğini ortaya koyuyor. Ancak yazısının güzelliğine bakılırsa, hat (güzel yazı) dersi almış olmalıdır. Lâkabinın ata mesleğine yaptığı işaret ile bu yazı güzelliği birleştirilirse, belki kendisi de bir hakkâk idi.

Mustafa Hilmi Efendi, bu küçük derlemesine bir ad vermemiştir. Kitapçığın kabına ise, sonradan şu ismin yazılmış olduğu görülüyor : "Merâkîd-ı ashâb-ı kirâm". Bu eserin elyazması tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kitaplığı'ndadır (nr. TY. 6665). Risâlenin cildi yoktur. Tamamı onbir yaprak olup, 135 x 195 mm ölçüsündeki her sayfada 7 satırlık yazı vardır. Sarı renkli bir kâğıt üzerine irice sülüs ile hareketli olarak yazılmış ve yazılar da cedvel içine alınmamıştır. Sonundaki istinsah kaydı, bu nüshanın bizzât muharriri Hakkâk-zâde Mustafa Hilmi eliyle, 1255 (1839) yılında yazıldığını göstermektedir.

1839 yılında Hakkâk - zâde Mustafa Hilmi Efendi tarafından yapılan bu derleme ile, XIX. yüzyılın ilk yarısı ortalarında İstanbul'da 65 tane yatırın varolduğu öğreniliyor. Bunlar çeşitli mensellere sahip olup, büyük şehrin uzak semtlerine kadar yayılmıştır. Bu tesbit bize, önceki yüzyılların bir çok yatırının artık anılmadığını da göstermektedir. Risâlenin sonundaki bir kaç sayfada da, yatır ziyareti usulü, okunacak duâlar ve dilekte söylenecek sözler hakkında kısa bilgi verilmiştir.

İstanbul yatırlarını tesbit eden bu eski ve mühim risâle burada yayımlanırken,

(1) İlgili yazı : İstanbul yatırlarına dair, TFA, XII/237 (Nisan 1969). 5249 - 5251.

kendi imlâsı muhafaza edilmiş ve bilhassa yatırların adları, yazmadaki harekeden istifade edilerek, derleyicisinin gösterdiği şekilde verilmeye çalışılmıştır. Bir de, metnin daha kolay incelenmesi için her yatır, madde başı yapıldı ve birer sıra numarası konuldu.

II.

(Metin)

(1) **Ebâ Eyyûbe'l-Ensâri**, radiyallahu anh cennet - mekân efendimiz hazretlerinin türbe-i şerifin,

(2) İttisâlinde Fâtih hazretlerinin adamları **şühedâ**, rahimehullahi aleyhimâ.

(3) Ayvansaray câmi-i şerifde medfûn hazret-i **Câbir**, radiyallahu anh.

(4) Ayvansaray'da hazret-i **Şeybe**, radiyallahu anh. (1b sonu)

(5) **Toklı Dede**, Ayvansaray'da.

(6) Hazret-i **Hâmdü'l-Ensâri**, radiyallahu anh.

(7) Eğrikapu aralığında hazret-i **Hâfir**, radiyallahu anh.

(8) Eğrikapu dâhilinde hazret-i **Şu'be**, radiyallahu anh.

(9) Eğrikapu, Lonca kurbinde hazret-i **Ebü Zer-i Gaffâri**, radiyallahu anh.

(10) Ka'riyye'de hazret-i **Ebü Sa'dî'l-Hudri**, radiyallahu anh.

(11) Eğrikapu taşrasında hazret-i **Ka'b**, radiyallahu anh. (2 a sonu)

(12) Ayvansaray kapu içinde **Muhammedü'l-Ensâri**, radiyallahu anh.

(13) Eyyûb - sultan civarında hazret-i **Ebü'd-Derdâ**, radiyallahu anh.

(14) Eğrikapu dâhilinde ve çukurda hazret-i **Küfi**, radiyallahu anh.

(15) Sultan-hammâm'ında Hasan-Hüse-yin (2b sonu) yokuşu'nda hazret-i **Abdullahi'l-Ensâri**, radiyallahu anh.

(16) Ebâ Eyyûbe'l-Ensâri civarında Zâlalipaşa câmisi şerifi kurbinde **Ebü Hüreyre**, radiyallahu anh.

(17) Üsküdar'da **Karaca Ahmed Dede**, rahimehullahi.

(18) ittisâlinde sahâbe **Ebü'd-Derdâ**, radiyallahu anh. (3a sonu)

(19) ve Eğrikapu taşrasında timür parmaklık içinde bir zât-ı şerif vardır, rahimehullah.

(20) Kara-gümruk'de Nüreddini'l-Cer-râhî, kaddase sırrehu'l-âli.

(21) Hırka-i şerif civarında Yedi Emir-ler, rahimehullah.

(22) Sultan-Muhammed yolunda, Emir Buhârî (3b sonu) hazretleri, rahimehullah

(23) Süleymaniyye ittisâlinde Şeyh Vefâ hazretleri, rahimehullah.

(24) Sultan-Muhammed civarında Hatuniyye türbesi, rahimehullah aleyhâ.

(25) Ayasofiy'e'de Sancakdâr Dede, rahimehullahi aleyh.

(26) Yeni câmi havlısında Sultan Ahmed'in türbesi ziyâretgâhdır, rahmetullahi aleyhim ecma'in (4a sonu).

(27) Edirnekapısı mezârlığı'nda İbrahim Halebi hazretleri, rahmetullahi aleyh.

(28) Eğrikapu hâricinde Abdullah-i Samed, mezârlıkda, rahimehullahi aleyh.

(29) Ayvansaray kapu hâricinde bir zât-ı şerif vardır, rahimehullahi aleyh.

(30) Galata'da Arab câmi-i şerifi (4b sonu) ittisâlinde Fâtiha Sultan Muhammed Han hazretleriyle gelen Yolcu-zâde hazretleri, rahimehullahi aleyh.

(31) Tophâne ittisâlinde Kurşunlu mağaza altında câmi-i şerif içinde sahâbe efendilerimiz, radiyallahu te'alâ aleyhim ecma'in (5a sonu).

(32) Üsküdar'da Karaca Ahmed kurbinde, mezârlık içinde evliyâ-i izâmdan reisü'l-hattâtın Hamdullahi'l-ma'rûf bi'bni's-Şeyh, dahî Pîr-i râmiyân, rahmetullahi aleyh.

(33) Galata'da Kürkci kapısı içinde Koyun Dede, rahmetullahi aleyh (5b sonu).

(34) Beşiktaş kurbinde Yahya Efendi, rahmetullahi aleyh.

(35) gine Beşiktaş'da Ahmed Tûrânî, rahmetullahi aleyh.

(36) Tolma-bağçe'de Kara-abalı Dede, rahimehullahi aleyh.

(37) ve gine Üsküdar'da Hüdâyî Mahmûd Efendi, rahimehullahi aleyh.

(38) Zindan kapısı'nda Baba Ca'fer hazretleri, rahimehullahi aleyhimâ.

(39) Cibali'de Cübbe Ali hazretleri, rahimehullahi aleyh.

(40) Koska'da Eskiçi Dede, rahimehullahi aleyh (6a sonu).

(41) Kumkapı kurbinde Çifte Gelin'er

türbesi, rahimehullahi aleyhimâ.

(42) Sedefciler kurbinde sokak içinde Kara Baba hazretleri, rahimehullahi aleyh.

(43) Mahmûd Paşa-i Veli hazretleri, rahimehullahi aleyh.

(44) Mahmûd Paşa-i Veli hazretlerinin hâcesi (6b sonu) Ali Dede, rahimehullahi aleyh.

(45) Şâhizâde câmi-i şerifi kurbinde cadde yol üzerinde Derviş Osman Dede, rahimehullahi aleyh.

(46) Nûruosmaniyye'de türbe-i şerif içinde veliyye Vâlide Sultan, eski Sultan Mahmûd Han hazretlerinin vâidesi, rahimehullahi aleyhimâ (7a sonu).

(47) Topkapı hâricinde Merkez Efendi hazretleri, rahimehullahi aleyh.

(48) Kocamustafapaşa'da Sünbül Efendi.

(49) yanında kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsilin hattat Hâfız Osma'n Efendi hazretleri, rahimehullahi aleyhimâ rahmeten vâsîaten, (7b sonu).

(50) Ebâ Eyyübe'l-Ensâri civarında Küçük Emir Efendi, rahimehullah.

(51) Bağçekapı hâricinde Çifte Emir Efendiler, rahimehullahi aleyhimâ.

(52) Boğaziçi'nde Hisâr'da Durmuş Dede, rahimehullahi aleyh.

(53) Beykoz'da Yûsâ aleyhisselâm, ihtilaf var dimişler.

(54) Hâcepaşa civarında Hunsâ Hasan Efendi, rahimehullahi aleyh.

(55) Şahzâdebaşı'nda Bukağlı Dede, rahimehullahi aleyh.

(56) Üsküblü'de Na'linli Dede hazretleri rahimehullahi aleyh (8a sonu).

(57) Üsküdar hâricinde Sarıgâzi, rahimehullah.

(58) İslâmbol içinde, Yüksek - kaldırım' da Fenâi Dede, rahimehullah.

(59) Sultan - Muhammed'de Boyacı kapısı'nda Çoban Dede, rahmetullahi aleyh.

(60) Cihangir câmi-i şerif içinde Hasan Efendi,

(61) Refik Yahya Efendi,

(62) Aziz Mahmûd Efendi, kaddesallahu sırrehu ve nef'e'anallahu (8b sonu) bi-şefa-atihim.

(63) ittisâlinde Yeşil Türbe'de Muhammed Efendi, rahimehullahi aleyh.

(64) Şahzâde câmi-i şerif meydânında Helvâi Dede, rahimehullahi aleyh.

"Türk Halk Edebiyatı,"

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Türk halk edebiyatının derinliğine ve genişliğine işlendiği söylenebilir mi? Göğsümüzü gere gere "evet!" diyebilir miyiz bu soruya ? bu konudaki kitapları şöyle düşününce cevabımız olumlu olamıyor. Bir senteze varmak amaciyle yayımlanmış kaç kitap var? Ama, bir çok halk şiiri antolojisi sayabiliriz. Fakat, bu antolojilerin de tam bir derleme, bilimsel bir ayıklama olduğu söylenebilir mi? Dergilerin sayfalarında, özellikle Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin çeşitli halkevleri dergilerinin sayfalarında derlenmiş bir çok malzeme vardır. Bunların bir çoğu yarım yamalak, bir çoğu da eskiden derlenmiş gözönünde tutularak derlenmiş metinlerdir. Bunların tam ve doğru olduğunu kabul etsek bile dağınık olmadıklarını iddia edemeyiz. Bütün malzemeyi ele alıp bir senteze varmanın zamanı gelmemiş midir? Bir bakıma gelmemiş, gelememiştir; bir bakıma ise gelmiştir. Gelememiştir; çünkü, yeterince malzeme toplanmadığı gibi toplananların da bilimsel bir yöntemle toplandığı söylenemez. Gelmiştir; çünkü, Türk Dügünleri adlı kitaptan başka senteze yönelmiş bir kitap yoktur. Senteze gidilen konularda noksanların daha kolayca tamamlanacağını umuyoruz.

Bilim adamlarının pek iltifat etmediği bir konu olan halk bilimi ve edebiyatı, bir

(65) şehid Sultan Selim Han hazretleri'nin türbe-i şerif ittisâlinde Lâleli Baba türbesi, rahmetullahi aleyhim ecma'in.

Enbiyâ'ya "Aleyhimus's-salâtu ve's-selâm" deyerek kapudan içerüye giderken, salâvât-ı şerif ve selâm itmeli. (9a sonu) Gâh-ı Sahâbe efendilerimize ve gâh-ı evliyâlar hazarâtlarına kapudan "radiyallahu te'alâ anhu" deyerek girmeli.

İki rik'at namâz kılsın da, duâ idersin. Üç kerre "İhlâs" okursun da rûhuna hibe idersin. El kaldırırsın duâ idersin, (9b sonu) dursun: "Ya Rabbi şu zât-ı şerif hürmetine ne dilersem duâlarımı kabul eyle, Ya Rabbe'l-âlemin" dursun.

bozkır yozluğundadır. Bu yozluk içinde, son günlerde yayımlanan bir kitap, bir vaha etkisi yapmıştır denilebilir. Prof. Pertev Naili Boratav'ın Türk Halk Edebiyatı (1) adlı kitabından söz etmek istiyorum. Gerçek Yayınevi'nin "100 Soruda" serisinde yayımlanan kitap, konuyu sorulara, yüz soruya bölmek suretiyle işlemektedir. Boratav, kitabının bilimsel çerçevesini çizmiş, ona göre yazmış ve sonra da serinin havasına uyarak sorularla bölümlenmeye gitmiştir. Böylece, kitap, bilimsel niteliğini yitirmeden, yinelemelere ve gereksiz anlatımlara gidilmeden düzenlenip yayımlanmıştır.

Boratav, halk edebiyatına girmeden önce, kitabın giriş bölümünde halkbilimi (folklor) üzerinde durmuş, halkbiliminin ne olduğu, hangi deyimlerle adlandırıldığı, folklor yerine niçin halkbilimi denilmesi gerektiği hakkında açıklamalar yapmış; halkbiliminin etnoloji ve başka bilim dalları ile ilgisini belirtmiştir. Daha sonra da Türk halkbiliminin geçmişi ve bugünkü durumu hakkında bilgiler vermiştir. Kitabın ilk sayfasından öğreniyoruz ki, yazar, ikinci bir ciltte öbür halkbilimi üzerinde duracaktır. Böyle bir giriş, hem birinci ve hem de ikinci cildin girişi niteliğindedir. Birinci cilt, Türk halk edebiyatına ayrılmıştır.

Kitabın dokuz bölümü vardır.

Birinci bölüm Âşık edebiyatına ayrılmıştır.

Yok evliyâ ise, "Rahimehullah" dursun. Gine üç İhlâs-ı şerif okursun da ve bir de Fâtiha-i şerif okursun da rûhuna hibe idersin. (10 a sonu). Lâkin evvelâ iki rik'at namâz, sonra sûre-i İhlâs ve Fâtiha-i şerif, sonra duâ idersin. Şartı budur.

İçeriye girerken sağ ayağını evvel atmalı, câmi'ada dahî böyledir. Sünnet-i Resûlullah dahî böyledir (10b sonu).

Harrerehu ed'afü'l-küttâbi'l-muharririn Mustafa Hilmi bi-Hakkâk-zâde, tahriren leylen ve nehâren ve seri'tü sür'aten ke'l-barki'l-hâtifi ve'd-deverân, gufire zunûbehumâ ve setere uyûbehumâ. Amin Ya Rabbe'l-âlemin. Li-seneti hamse ve hamsine ve mieteyn ve elf (1255 - 1839) (11a sonu).

tır. Burada, 7 soru altında "âşık" deyimini özel anlamı, âşık'ın sanatçı kişiliği, âşık şiirinin biçimleri, türküleri ve günümüzde âşık geleneğinin durumu incelenmiştir.

İkinci bölümde "Destan ve hikâye" ele alınmış ve 14 soru altında destanın neliği, ayırd edici nitelikleri, Türk kavimlerinin destanları ile Anadolu öncesi Türk destanları, Oğuz destanları, Dedekorkut, destanın yozlaşmasından çıkan türler, halk hikâyesinin nitelikleri, Köroğlu, çağımızda sözlü gelenekte halk hikâyeleri, halk hikâyelerinin oluşumu gibi konular incelenmiştir.

Üçüncü bölümde "Meddahlık - Gerçekci hikâye türü" incelenmiş, meddahlığın anlatım sanatı yönünden değerlendirilmesi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde "Masal, Fıkra" üzerinde durulmuş, masalın neliği ve nitelikleri, masal tekerlemesi, masal çeşitleri, güldürücü fıkralar, fıkraların çeşitleri, Nasreddin Hoca, yalanlamalı masallar, zincirlemeli masallar hakkında bilgiler verilmiş, açıklamalar yapılmıştır.

Beşinci bölüm efsanelere ayrılmıştır. Efsanenin tanımı, nitelikleri, çeşitleri, önemi üzerinde durulmuştur.

Altıncı bölüm "bilmece" bölümüdür ve 5 soru altında konuyu incelemiştir.

Yedinci bölüm atalarsözü, alkış ve kargış bölümüdür. Yazar, bu üç tür hakkında örneklerle açıklamalar yapmıştır. Atasözü ile çok yakından ilgili ve hatta ondan pek ayrılamayan alkış ve kargışların ayrılıp ayrılmaması tartışılabilir. Fakat, Boratav'ın örneklerine göre ayrılmaları ve ayrıca ele alınmaları daha faydalıdır. Özellikle şimdiye kadar kargışların ayrı olarak derlendiklerini de söylemeliyiz. burada, bu üç türün ortak nitelikleri gösterilmiş, atalarsözünün tanımı, çeşitleri verilmiş ve deyimler de atalarsözü niteliğinde sözler olarak değerlendirilmiştir. Örneklerden anlıyoruz ki, Boratav, bütün deyimleri bu nitelikte görmemektedir.

Sekizinci bölümde halk şiiri, adsız halk şiiri, âşık şiiri dışındaki ürünler ele alınmıştır. Yazar, burada "tekerleme", "türkü" ve "mâni" üzerinde durmuştur. Bu bölümde tekerlemenin yeri var mı, yok mu? Kitabı okurken bu soruyu kendi kendime sor-

dum. Yazar, "tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür; tekerlemelerin konularındaki ve yapılarındaki çocuksu edâ bu olgunun bir görüntüsüdür." demektedir. Ayrıca, tekerlemenin "türkü ile, âşık şiiriyle, masalla, oyunla, hikâye ile, Karagöz ve otaoyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilişkisi" olduğunu da belirtmekte ve "ama tekerleme, hangi türden halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun, birtakım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle onlardan ayrılır. Kimi tekerlemeler ise başka türlerden bağımsız olarak da varlıklarını gösterirler." diye eklemektedir. Yazarın ayrıca tekerleme üzerinde çalıştığı ve Paris'de Tekerleme (2) adlı bir yayını yaptığı bilinmektedir. Konuyu bu kadar derinliğine ve genişliğine inceleyen bir uzmana akıl öğretecek değiliz. Fakat, görüşümüz odur ki, tekerlemenin türkü ve mâni ile aynı bölümde ele alınması gerekir. Yukarıdaki alıntılardan da bunun böyle olması gerektiğini, tekerleme için ayrı bir bölüm ayrılmasının zorunlu bulunduğunu görüyoruz. Uyak ve ölçü, onu şiire yaklaştırır ise de ölçüsüz ve uyaksız tekerlemelerin bulunduğunu da biliyoruz. Bunun bir örneği, yazarın *Az Gittik Uz Gittik* (3) adlı kitabının başında yer almıştır.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümü seyirlik halk oyunlarına ayrılmış olup meddahlık (oyun yönüyle), kukla, karagöz, ortaoyunu, tulûat tiyatrosu, seyirlik köylü oyunları bu bölümde incelenmiştir.

Türk Halk Edebiyatı, konuyu bütünüyle ve bir dizgeye uygun olarak ele alıp belirli bir çerçeve içinde çok konuya değinen bir kitaptır. Edebiyatla ve özellikle halkbilimi ile uğraşanların bu kitabı okumaları şarttır. Kitap, konuya açıklık ve berraklık getirmiştir.

1) Prof. Pertev Naili Boratav, *Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969, 100 Soruda Serisi No: 13, 250 sayfa, fiyatı 10 lira.*

2) Prof. Pertev Naili Boratav, *Le "Tekerleme", Paris 1963.*

3) Prof. Pertev Naili Boratav, *Az Gittik Uz Gittik, masallar, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969.*

"Türk Gölge Oyunu,,

VE NUREDDİN SEVİN'İN YANLIŞLARI

Yazan : Metin AND

Son yıllarda geleneksel tiyatromuz ve özellikle Karagöz üzerine ilgi arttı. Bu arada Milli Eğitim Yayınları arasından Nureddin Sevin'in de Karagöz'le ilgili "**Türk Gölge Oyunu**" adlı 70 yapraklı bir kitabı çıktı. Nureddin Sevin İngilizce ve fonetik hocahğı yanında minyatür, giyim kuşam, tiyatro tarihiyle de ilgilenir, ayrıca bir iki oyun denemesi bulunduğu gibi bir iki oyunu da dilimize çevirmiştir. Ancak Karagöz üzerine yayınladığı kitabı her bakımdan hayal kırıklığı yaratacak eksiklikler ve yanlışlarla dolu. Bunları göstermeden önce iki küçük noktayı da belirteyim. Önce kitap "Büyük Türk Yazarları ve Şairleri Komisyonu Yayınları" dizisinden çıkmıştır. Burada anlaşılmayan büyük Türk yazarı ve şairlerini ele alan bu dizide bu başlığın sahibi Nureddin Sevin midir, yoksa Karagöz mü? Nurettin Sevin'in bir arkadaşıyla yazdığı bir diksiyon kitabı, bir iki amatör oyun denemesi ve bir iki süreli yayında çıkan yazıdan başka ne yazarlığı, ne de şairliği vardır, bu bakımdan Büyük Türk Yazarları ve Şairleri arasında sayılmak için bırakınız değerli olup olmadığını, fakat yazar veya şair de olmadığına göre anlaşılabilir burada Karagöz'ün yazarlığı ve şairliği söz konusudur. Zaten **Karagöz'ün Şairliği** adlı oyunda bütün yarışmacıları yenerek askıyı aldığına göre büyük şair burada Karagöz olmalıdır (!) Bir de kitabın tarihi şaşırtıcıdır. Kitabın üzerindeki tarih 1968'dir, oysa kitabın piyasada görüldüğü tarih ise 1969 nisanıdır. Acaba bu gecikme neden ?

Hemen baştan söyleyeyim. **Türk Gölge Oyunu** bu konudaki bildiklerimize hiç bir yenilik getirmedeği gibi, eski bilgilerimizi de hiç bir sağlam gerekçe göstermeden değiştirmeye kalkışmaktadır. Bugün son araştırmalara göre Orta Asya ve İran'da gölge oyununun bilinmediği bir gerçek iken sayfa 21'de Türkistan'daki Çadır Hayal'in bir gölge oyunu olduğu ileri sürülüyor. Oysa artık kesin olarak bilinmektedir ki Kol Korçak bir el kuklası, Çadır Hayal ise ipli kukladır. Hele yazarın aynı sayfada

"Çadır Hayal oynatanların suretleri nasıldır? Tipleri, özellikle Karagözle Hacivatın yerini tutan esas karakterlerinin adları, belli başlı özellikleri nedir? İslâmlık öncesi kültür ve inançlardan ne kadarını muhafaza ediyor? Oynatış tekniği, kullanılan müzik nasıldır, araştırılmalıdır." dileğine gelince, hemen söyleyelim, bunlar araştırılmış, resimleriyle birçok yerlerde yayınlanmıştır. Yazar ufak bir zahmetle bunları bulup yanlış bellediği konularda aydınlanabilirdi. Yazar 20. ve 21. sayfalarda III. Murat Surnamesinde Lokman Çelebi'nin kuklacıları Kozbaz diye tanımladığını ve kukla sahnesine Hayme-i Zülcaib dediğini söylüyor. Önce bu surnamede Kozbaz diye bir deyim ya almamıştır, kukla karşılığı olarak ta hayal deyimini kullanılmamıştır. Eğer Kozbaz başka tarihli surnamelerdeki küzebaz deyiminin yanlış okunmasıyla elde edilmişse hemen belirtelim bunların kuklayla yakından uzaktan bir ilişkisi yoktur, küzebaz'lar başlarının üzerinde üstüste koydukları testileri dengede tutan hünerlilerdir. Sözü geçen surnamede Hayme-i Zülcaib ise kukla sahnesi değil, bir gölge oyunu perdesidir, bu oyunu Arap sanatçılar (herhalde Mısırlı) göstermektedir, öte yandan aynı surnamedeki iki minyatür ise kukla sahnesini göstermektedir.

Nureddin Sevin'in kitabının ağırlık noktası Karagöz ve Hacivat'ın kimliği üzerine kulaktan dolma bir söylentiye **Seyyahatname**'sinde anıştıran Evliya Çelebi olmuş. Karagöz üzerine şimdiye dek hemen her kitaba aktarılmış Evliya Çelebi'nin bu söylentisini ciddiye almayan Selim Nüzhet Gerçek, Profesör Sabri Esat Siyavuşgil gibi bu konunun yetkililerini bu davranışlarından dolayı kınadıktan sonra (s. 30) hiçbir kandırıcı gerekçe göstermeden sayfalarca Evliya Çelebi'nin bu söylentisine, doğru, tarihi gerçek gözüyle bakarak Karagöz'ün tarihini böylece Selçuklular çağına götürmektedir. Evliya Çelebi'nin tarih kaynakları bugün bilinmektedir, bu kaynakların hiç birinde Evliya Çelebinin anlattığı söylenti yer almamaktadır. Kendi çağı, görgü

tanığı olduğu olaylar için bile ihtiyatla karşılanan Evliya Çelebi'ye kendi çağından şöyle 3 - 4 yüzyıl öncesi bilgiler için nasıl inanabiliriz? Kaldı ki Evliya'ya bu kadar bel bağlayan ve onun kulaktan dolma söylentisini herhangi başka bir kaynakla pekiştiremeyen Nureddin Sevin bile sayfa 35'de Evliya'nın iki tarih yanlısını da göstermekten geri kalmamış. Selçuk Tarihi uzmanları bugüne dek Selçuklularda gölge oyununun bulunduğunu gösterecek hiç bir ipucu bulamadıkları, öyle ki ilk kez Profesör'ün Jacob'un ilgisini çektiği Aleksiyad'daki bir iki satır dışında seyirlik oyunları üzerine en ufak bir fikrimiz olmayan, büyük bilgin Fuat Köprülü'nün *Divan-ı Sultan Veled*'te rasladığı bir anıştırmayı da yerinde bir ihtiyatlılıkla gölge oyunu olmayıp kukla olması gerektiğini söylemesi karşısında, Nureddin Sevin'in yalnız Evliya Çelebi'nin kulaktan dolma bilgisine dayanarak gölge oyununun Selçuklarda bilindiğini söylemesi hangi bilimsel anlayışa sığar? Sonra pek çok sağlam kaynak gölge oyununun 16.yüzyılda Mısırdan Türkiye'ye getirildiği ve Türkiye'de geliştirildiğini gösterdiğine göre Nureddin Sevin ya bunlardan habersizdir, ya da oyunun Selçuklarda da olduğuna inanmak uğruna bunlara göz yumup bilmezlikten gelmesi de gene bilimsel bir davranış olmasa gerek. Yalnız Selçuklarda değil fakat 16. yüzyıldan öncesi Osmanlılarda da gölge oyununun bilindiğini destekleyecek hiç bir ipucu yoktur (bütün ipuçları kukla'nın bilindiğini desteklemektedir.) Üstelik Nureddin Sevin, sayfa 30'da gene Evliya Çelebi'den Yıldırım Bayazid çağında yaşadığını ileri sürdüğü Kör Hasan'ın aslında 16. yüzyılda yaşamış olduğunu Ahmet Kutsi Tecer'in yayınladığı belgelerden öğrenebilirdi.

Nureddin Sevin'in ilgilendiği konulardan biri de giyim kuşam olduğu için Karagöz ve Hacivat'ın giyimi kuşamı ile de çok ilgilenmiştir. Hele başlık konusunda hiç ilgisi olmayan minyatürler, bayrak resimleriyle, sayfalarca gereksiz ve yanlış yorumları, açıklamaları hiç kandırıcı değildir. Bugün belgeler ve son incelemeler göstermiştir ki Karagöz ve Hacivat'ın başlıkları neye benzetilirse benzetilsin aslında oyuncu başlığıdır, giyim kuşamları da oyuncu giyim kuşamıdır. Kimi motif ve unsurların başka

giyim ve kuşamı andırması bir benzerlikten öteye gitmez. Zaten Nureddin Sevin'in çok değer verdiği Evliya Çelebi de bunu böyle belirtmektedir. İşte bakın Evliya Çelebi *Seyyahatnamesi*'nin I. cildinin 541. sayfasında uncu esnafından söz açarken ne diyor: "... uncu keferesi öyle bir mashara şapkası giyerler ki, gören hayalî - zillî Karagöz'ün şapkası zanneder". Zaten I. Ahmet Albümü, III. Murat Surnamesi, Vehbi Surnamesi gibi minyatür albümlerindeki pek çok sayıda oyuncu başlık ve giyimlerine bakılırsa Karagöz ve Hacivat'ın giyim ve kuşamının oyunculara özgü giyim ve kuşamdan başka birşey olmadığı anlaşılır. Bu böyle olunca Nureddin Sevin'in kitabının hiç değilse dörtte biri boşuna bir çaba içinde gözükmektedir.

Nureddin Sevin'in bir çabası da Hacivat'ın savunulması oluyor. Kendisinden önceki yazarların Karagöz'ü iyi, olumlu, Hacivat'ı kötü, olumsuz gösterdiklerinden yakınıyor. Ama bu kez de kendisi aynı yanlışı ters yönden yapıyor. Enderun'la bir ilişkisi olduğunu sandığım Nureddin Sevin'in Hacivat'ı sempatik bulmasını anlamakla birlikte bilimsel bir incelemede bir halk tiyatrosu kişilerini olumlu olumsuz diye ayırmak ne türlü doğru bir yoldur? Komedya, kusurları sergiler; Karagöz ile Hacivat her ikisi de kişiliklerinde olumlu ve olumsuz yönleri bulundundur. Oyunlardaki veriler bize bu iki kahramanın zıt, karşıt kişiliklerinde ve gerilim yaratan özelliklerinde kesin bir yol göstericidir. Hacivat olumlu mudur? Mahalleye gelen yolsuz kadınlara ev bulması, onların belâlılarıyla buluşmasını kolaylaştırması, bir başka deyimle arabuluculuk, çöp çatanlık, gönül bezirgânlığı yapması, mirasyedilerin yüzüne gülüp onların işlerine koşup bahşiş, yüzde alması mı olumludur? Hiç bir şeyi tam bilmeyen, bütün bilgisi kulaktan dolma, amatörce, yarım yamalak ansiklopedik olması mı? Yüze gülücülüğü, dalkavukluğu, afyon içmesi mi? Kısaca her iki kahramanın da birer komedya kişileri olması bakımından olumlu yanları da vardır, olumsuz yanları da? Hacivat'ın diline gelince bu dil Karagöz'ün halk diliyle bir karşıtlık yaratmak, oyununun dil anlaşmazlığından gelen gerilimini ortaya koymak için dolambaçlıdır. Hacivat'ın dilini kınayanlar, onu Arapça,

Farsça karışımı Osmanlıca kullandığı için değil, bile bile dolambaçlı konuştuğu için eleştirirler. Bugün Türkçe'de özleşme akımı da dili tasfiyeden önce, bu dolambaçlılığı, bu halktan kopmuşluğu önlemek için güçlenmektedir. Nitekim Samipaşazade Sezai bu dolambaçlılığı şöyle anlatıyor bir yazısında: "O, Çelebi Hacivat Kemâl-i fesâhatle Karagöz'ün "Mizac-ı sıhhat-ı imtizac-ı aileleri ne dairede dair ve ne merkezde sâir?" olduğunu soruyordu. O kendisine gelen ve lehle bu sözlerin ne demek olduğunu anlamaya çalışıyordu. Sonra bütün bu sözlerin "Nasılısınız? İyi misiniz?" demek olduğunu anlayan Karagöz'deki hayreti, bu kadar sade bir şeyi şimdiye kadar söylemeye de kendisini bu derece yorduğundan dolayı hasıl ettiği hiddeti görülecek şey!. Görülüyor ki kınanan Hacivat'ın kendi çağı için olağan görülecek Osmanlıcası değil fakat bu Osmanlıcası dolambaçlı, bile bile, isteye isteye anlaşılmasız ve halktan kopacak bir biçimde kullanmasıdır. Hacivat'ın Karagöz'e iş bulması da ona iyilik etmekten çok, onunla iş ortağı olup, Karagöz'ü çalıştırıp onun sırtından geçinmek değil midir? Sâlincağ oyununda işin başında çalışan kimdir? Okacakları kılığına girip onu denetleyen Hacivat aslında iş yapmadan, terlemeden elde edeceği kazancı denetlemektedir. Başkasının sırtından ve emeğinden kazanç sağlamak mı olumludur?

Nureddin Sevin Toramanlı Karagöz denilen phallus'u oyunu da da kınamaktadır. Bunu "hiç bir uygar toplulukta erkekler arasında bile seyredilmesine müsaade edilmeyecek kadar iğrenç, bayağı ve müstehcen" bulduğunu söylüyor ve bu soysuzlaşmanın onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda olduğunu ekliyor. Önce phallus halk tiyatrosunun en önemli unsurlarından biri olduğu gibi ayrıca dinsel bir anlamı vardır. Niye bir halk tiyatrosu olan Karagöz'de bunun olması kınansın. Sonra 18. yüzyıldan önce bütün yabancı tanıklar Türkiye'de gördükleri Karagözde bunun varlığını kesin olarak belirtiyorlar.

Hadi diyelim bütün yabancı tanıklar ya Karagöz'ün iyisini görmemişler ya da sözbirliği etmişçesine Türkiye'yi küçük düşürmek için bunu uydurmuşlardır. Peki ya Nureddin Sevin'in çok değer verdiği Evliya Çelebi'ye ne demeli? Evliya şöyle söylüyor:

"...ve civan Nigâr hamama girüb Gazi Boşmak hamamda civan Nigâr-ı basub Karagöz'ü kîrinden uryan bağlayub hamamdan çıkarması..." Burada kîr, phallus'dur. Demek Toramanlı Karagöz 17. yüzyıl'da da varmış.

Yazarın beni en şaşırtan şu sözleri oldu: "Yazarlarımız bu boşlukları dolduracak, gerçekleri arayacak başka toplumların gerçekleriyle kıyaslama yolları tutacak yerde, sanatlarımızın, dirliğini düzenini çoktan kaybetmiş on dokuzuncu asır dö-küntüsü folkloristik kalıntının sathından ayrılmıyorlar ve onların bugünkü durumlarının geçmişte hep böyle olduğunu zan ettirecek yayımlarla yetiniyorlar." Hadi diyelim konumuz olan Karagöz incelemelerinde Selim Nüzhet Gerçek'ler, Sabri Esat Siyavuşgil'ler böyle hareket etmişler, peki, ya onları kınayan Nureddin Sevin burada ele alınan kitapta hangi yeni bilgileri getirmiş, neyi aydınlatmıştır? Anayurdun kaynaklılığına bu denli önem veriyorsa, bırakın ana kaynakları fakat sözgelimi Kol Korçak ile Çadır Hayal üzerine yapılmış bunca incelemeleri niye bir kez okuyup kendi yanlışlıklarını düzeltmek yoluna gitmemiş. Kitabında tek bir yeni belge kaynak yok. Hiç ilgisi yokken İskitlerin Pazırık'da mezar buluntuları üzerine bilgisi bile *Illustrated London News*'da çıkan bir dergi yazısından ileri gitmiyor. Oysa örneğin E. D. Phillips'in "*The Royal Hordes Nomad Peoples of the Steppes*" adlı kitabını bile okumakla konu üzerine daha çok aydınlanır, bir dergi yazısının dar sınırından kurtularak belki bu konuda daha işe yarar şeyler söylemek olanağını bulurdu. Kitapta bol siyah beyaz ve renkli resimler de var. Bunların çoğu Pazırık kazıları, bayrak, deniz savaşı resimleri, başlık resimleri, veya Selçuklularda insan resmi yapıldığını göstermek gibi aslında artık bilmeyenin kalmadığı konu dışı resimlerdir. Ayrıca çizim ve renk bakımından Kapalı Çarşı'da turistlere satılan piyasa işi tasvirlerden daha zevksiz, acemice tasvirler yer almış.

Türk Gölge Oyunu adlı kitapta işe yarar, doğruluğunda kuşku yaratmayan tek bir satıra raslamadık. Bakanlığın böyle önemli bir kültür hazinemiz üzerinde gelecekte daha titiz davranmasını dileriz.

İstanbul'da Yapılan Folklor Semineri

Yazan : Çora HİNÇER

Milli Folklor Enstitüsü'nün İstanbul'da düzenlediği kursa katılan öğretmenlerden bir grup ve Cahit Öztelli bir ders esnasında

Geçen yıl Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Folklor Enstitüsü tarafından düzenlenen Folklor Kursu'na Yurdumuzun dörtbir köşesinden 50 ye yakın öğretmen katılmıştı. Kursun gördüğü büyük ilgi üze-

rine folkloru bilimsel anlamda lise ve dengi okullara yerleştirmek için aynı Enstitü tarafından bu yıl da İstanbul'da 4 ağustostan 18 ağustosa kadar 15 günlük bir seminer daha hazırlanmış ve başarıyle

sonuçlandırılmıştır. Bu yılki kursa 55 öğretmen ve gönüllü katılmıştır.

Dersleri memleketimizin tanınmış folkloristleri vermiştir. Bu arada 6 saatlik dersi bulunan dergimizin sahibi ve genel müdürü İhsan Hınçer, yurd dışında Türk Millî Oyunlar Derneği fahri başkanı olarak dernekle birlikte Fransa, Hollanda, Almanya ve Yugoslavya'da düzenlenen Folklor Festivallerine katıldığı için, kendisine ayrılan dersleri diğer öğretmenler vermiştir.

Kurs, İstanbul'da Ortaköy'de İstanbul İlköğretmen Okulu'nda yapılmıştır. Derslerin günleri, ele alınan konuları ve dersleri veren öğretmenlerin adları şöyle sıralanmıştır.

4 Ağustos 1969, pazartesi : Açılış (Cahit Öztelli), kurs çalışma programının açıklanması, geliştirilmesi ve test uygulaması (Canip Akın ve Şerif Baykurt), Folklor tanımı, amacı konusu ve anonim halk edebiyatı (Cahit Öztelli).

5 Ağustos, salı : Halk dansları, filmle birlikte (Şerif Baykurt - Mehmet Bahçeci) Folklor derlemeleri (Tahir Alangu), Türk Halk Oyunları (Şerif Baykurt) Film gösterilmesi (Mehmet Bahçeci), Folklor ve Çocuk Edebiyatı (Enver Naci Gökşen).

7 Ağustos, perşembe : Edebiyat ve folklor (Haşim Nezihi Okay), Türk Milletinin kişiliğinde folklorun önemi (Vedat Nedim Tör), Folklor ve çocuk edebiyatı (Enver Naci Gökşen).

8 Ağustos, cuma : Folklor - Etnografya ve kıyafetlerimiz (Serif Baykurt), Kıyafetlerle ilgili film (M. Bahçeci), Kadın givimleri (Gönül Tizer).

9 Ağustos, cumartesi : İstanbul kitaplarında folklor (Cahit Öztelli). Ayrıca İstanbul'da çalışma yapan TFK ve diğer kuruluşların gösteri ve çalışmalarının incelenmesi.

11 Ağustos, pazartesi : Âşık Edebiyatı, tarihi, kosma, destan, nefes ve benzeri (Cahit Öztelli).

12 Ağustos, salı : Topkapı Müzesi'nde el sanatları ve genellikle givim, kusamların incelenmesi (Cenap Akın-Şerif Baykurt).

13 Ağustos, çarşamba : Halk Oyunları (Ş. Baykurt), Film gösterilmesi (M. Bahçeci).

14 Ağustos, perşembe : Açık Hava Tiyatrosunda Türk Halk Oyunlarını Yaşat-

ma ve Yayma Tesisinin düzenlediği Halk Oyunları Bayramı provalarında oyun, giyim ve enstrümanların incelenmesi (Canip Akın-Ş. Baykurt).

15 Ağustos, cuma : Folklor araştırmalarının tekniği, ilgili formlar üzerinde uygulama ve metot (Cahit Öztelli), Halk Müziği (Veysel Arseven).

16 Ağustos, cumartesi : Halk Müziği (S. Yaver Ataman), Halk Edebiyatında cönkler (Cahit Öztelli), Halk Müziği (Veysel Arseven).

18 Ağustos, pazartesi : Kurs çalışmaları üzerinde genel konuşma (C. Öztelli), Test uygulaması ve değerlendirme (Ş. Baykurt - Canip Akın). Kurs belgelerinin verilmesi.

Kurslara katılan edebiyat, beden eğitimi ve müzik öğretmenleri ile gönüllü olarak katılanların adları :

Ali İhsan Beyhan, Nebahat Gürler, Çiğdem Anıl, Mesut Tarcan, Ayten Güler Onaran, Betül Öngün, Güzin Karamolloğlu, Mürşide Aydoğar, Vedat Can, Nuretin Ergen, Mehmet Arslan, C. Ali Ortaköylüoğlu, Niyazi Aktürk, Ahmet Anıl, Neziha Babacaner, Belkis Babacaner, Abdullah Sanal, Mehmet Ozet, Türkân Mersinoğulları, Ali Özcan, Ramiz Aydın, Kıyas Güngör, Burhan Ural, Münire İzgi, Hasan Fıçırcı, Hidayet Güven, Mehmet Duru, Hasan Pekmezci, Ali Aydın, Fuat Gül, Nevzat Aksungur, İmdat Halvaşı, Türkân Gökalp, Ünsal Kınıklı, Akın Türkmen Fazlı Aycan, Mustafa Şahin, Yusuf Uludağ, İbrahim Kaynar, Nizamettin Onk, Veli Asan, Alâattin Zengin, Ali Kaya, Mehmet Ali Konyalıoğlu, Ünel Altan, Evgenya Nanasav, M. Kemal Aydoğar, İsmet Tarcan, Safa İzgi, Mesude Aktürk, Sait Durmuşoğlu, H. Seyhan Nacar, Mustafa Bal, Asuman Esi, M. Olcay Esi.

Millî Eğitim Bakanlığı Kurslar ve Millî Folklor Enstitüsü Md.ğünü bu başarılı ve faydalı çalışmalarından dolayı tebrik ederiz. Bu kursların her yıl tekrarında büyük faydalar vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtının folklor çalışmalarını ikinci 5 yıllık plâna alması bu çalışmalarını daha da hızlandıracaktır. Cahit Öztelli gibi kendisini folkloru adanmış bir değerini Millî Folklor Enstitüsü'nün başında bulunması da memleketimiz için büyük bir kazançtır.

Yapı Daveti

Yazan: Ahmet Aydın KARASÜLEYMANOĞLU
Artvin Folklor Derneği Kurucusu

Sosyal dayanışmaya en iyi örneklerden biri de "Yapı Daveti"dir. Artvin ve yöresinde geleneksel bir özellik taşıyan "Yapı Daveti" karşılıklı yardımlaşmanın ortaya çıkardığı olumlu sonuçları tüm açıklığıyla yansıtmaktadır. Halkta gelişen bu dayanışma ilkesi sayesinde bir çok dar gelirli konut problemlerini kolayca hallederek, özledikleri yuvalara kavuşmaktadır.

"Yapı Daveti" imecenin belirgin özelliklerini taşımasına karşılık bir çok yönlerden imecedan ayrılır. Bu dayanışma salt konut üzerine ve yardım için bedenen çalışmayı da gerektirmemektedir. Bir ev yapılırken komşu veya köylülerin ikişer üçer gün inşaatta bedenen çalışmaları bu yardımın esasını teşkil etmez. "Yapı Daveti"nde aynı veya nakti yardım ve taahhüdü esastır.

Evini onaracak ve yeniden ev yapacak olanlar temel atılacak veya inşaata başlanacak günü tüm halkı, inşaat yerine davet ederler. Burada ev yapacak olan konuklara börek, hamur lokumu veya başka bir tatlı ikram eder. Evin yapılacağı saha adeta bir düğün yerine getirilir. Köylerde çoğunlukla bu toplantılarda da düğünlerde olduğu üzere çalgılar çalınır, oyunlar oynanır, bazan da güreş tutulur. Birkaç saat devam eder bu eğlenceler. Sonunda yörenin sayılılarından biri ortaya çıkarak; halka yapılacak ev için yardım çağrısında bulunur. "Elbirliğiyle komşumuzun bu evini de yapalım" der.

Bu çağrı üzerine hazır bulunanlar yardımlarını birer birer açıklarlar. Evin şekline göre herkes gücüne malzeme veya para taahhüdünde bulunur. Kimisi örneğin "beş torba çimentosu benden" der, kimi de demirinin bir kısmını temin edebileceğini açıklar. Böylece yapılan yardımlar görevlilerce not alınır.

Birçok yardımlarda olduğunun aksine yörenin zengin ve ileri gelenleri yardımlarını en son açıklarlar. Yardım için açılışı orta halliler, normal yardımda ancak bulunabilecekler yaparlar. Bunun iki nedeni

var: İlkin az yardım yapabilecek güçte olanları, yardımlardaki nisbetsizliklerle utandırmamak, onların olanaklarına göre serbestçe yardım miktarını açıklamalarını sağlamak. İkincisi yardımlar arasında bulunmayan inşaat için önemli malzemeyi son olarak zenginlerden istemek. Burada yardımları yazanlarla birkaç ilgili son ve büyük yardımı yapacak olana giderek: "Herşeyimiz tamam, size kala kala şunun yardımını kaldı" derler. Sonunda toplantının Ağası ilân edilecek yörenin ileri geleni yardımların toplamının az veya çokluğuna da bakarak münasip bir taahhütte bulunur. Bu büyük yardım alkışlarla üç kez ilân edilir. Hiç kimse artık bu vaadlerinden dönmemez. Kısa zamanda evini yapacak olana bu yardımlar iletilir. Ev sahibi olacaktaki "Yapı Daveti"nden sonra masraflarının ne kadarının karşılandığını anlıyarak gönül rahatlığı içinde inşaata başlar. En gerekli ihtiyacının giderilmesinde büyük bir sıkıntı duymaz.

"Yapı Daveti"nde yardımda bulunan ve bulunmayanlarda inşaat süresinde müsait zamanlarında ikişer - üçer günde bedenen çalışırlar. Böylece evlenenlere olduğu gibi ev yapanlara da herkes el atarak onların darda kalmamalarını sağlarlar. Hatta bu yardım duygusu o kadar benimsenmiştir ki, köylü ve komşular ev yapımında çalışmıyanlara "temelde senin de bir taşın bulsun, bir iki el at ki yeni evde çay içmeye senin de yüzün olsun" diye takılırlar. Ev tamamlandıktan sonra da yeni evde bir çay toplantısı yapılır. Bu toplantıda baş sırayı "Yapı Daveti" Ağası alır.

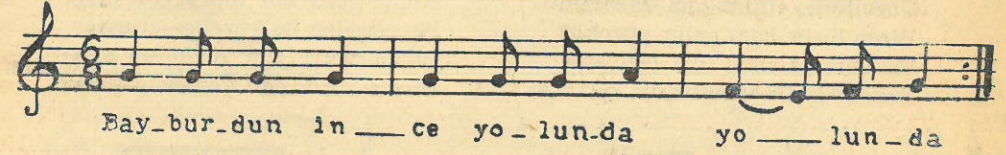
Yangın, su baskını ve buna benzer doğal afetlerle evsiz kalanlara da aynı şekilde "Yapı Daveti" uygulanır. Yine mirasını bölerek ayrılan kardeşlerle yeni evli olanlara da bu dayanışma esaslarına göre kolaylıklar sağlanır, yardım edilir. Bu işlem köyün ortak inşaatlarında da uygulanır.

Her çağda önemini yitirmeyen konut davasının hallinde böyle faydalı bir geleneğin geliştirilmesi cidden kıvançla anılacak bir davranıştır.

Artvin - Yusufeli Türkülerinden Birkaç Örnek

Derleyen : Veysel ARSEVEN

Sayın Adil Özder'den notaya aldığım bu havalar, Artvin'in tipik ezgilerine güzel birer örnektir. Bunlar genellikle kısa ve boyuna tekrarlanan ezgilerdir. Ölçü bakımından Kars ve Artvin bölgesinin altı sekizlik ölçüsündendirler. Hemen hemen hepsi de, daha çok kızlar tarafından oynanan türkülü oyun havalarıdır.

1 - Bayburdun İnce Yolu Karşılama (Kız Oyun Türküsü)

Baydurdun ince yolunda yolunda Delindi kurbum delindi delindi
Bir alma buldum dalında dalında Sinem Bağdattan göründü göründü
O da kaldı hayalimde halımda

2 - Mendili Marallı

Gelini tıktım bucağa Mendili marallı yarım
Mendili marallı yarım Gelin kurban olasın
O kızı aldım kucağa Bıyığının teline.

3 - Ho Gölüm Ho Yarım

Bayıra vurdum nahırı Çevürmede (2) yağım var
Ho gölüm ho yarım (1) Ho gölüm ho yarım
Sen benimsin ahırı Evlenecek çağım var
Ho gölüm ho yarım Ho gölüm ho yarım

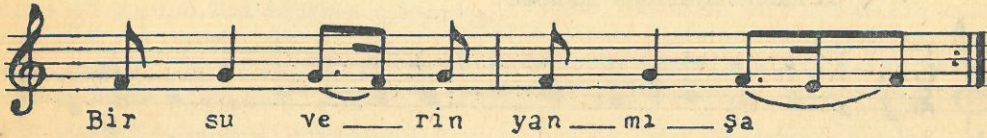
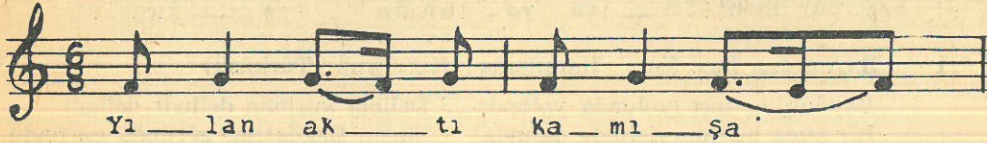
4 - Aman Aman Ninni (Oyun Türküsü) (3)

Aman aman ninni ninni Aman aman ninni ninni
Ardıç kestim düzdedir On iki gelin sevdim
Aman aman ninni ninni Aman aman ninni ninni
Topzülüfler yüzedir Gene göynüm kızdadır.

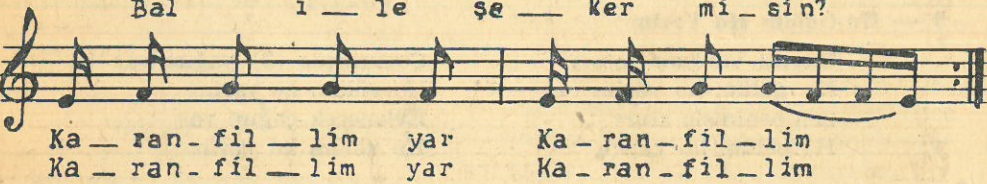
5 — Güzele Karşılama (Türkülü Oyun)

Güzellerin yığınağına uğradım Nahır gelir boz tepeyi yol eyler
 Birer birer beri gelin güzeller Pencereden üç güzeller el eyler
 Siz beri gelende can tazelenir Birine vermişem yüzüğüm nişan
 Söndürürsüz yangunları güzeller Birine vermişem kemerim kuşan

6 — Yılan Aktı Kamişa

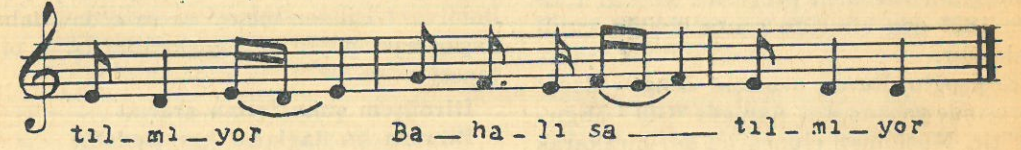
Yılan aktı kamişa Yılana bak yılana
 Bir su verin yanmışa Gel dolana dolana
 Mevlâm sabırlar versin Mevlâm sabırlar versin
 Eşinden ayrılmışa Eşinden ayrılanı.

7 — Karanfillim

1) Karanfil eker misin Karanfillim yar karanfillim
 Balınan şeker misin Karanfillim yar karanfillim
 Dünyada yaktın beni Karanfillim yar karanfillim
 Ahrette çeker misin Karanfillim yar karanfillim
 2) Karanfil deste gider Karanfillim yar karanfillim
 Dolanır dosta gider Karanfillim yar karanfillim
 Eğle (4) bir yar sevmişem Karanfillim yar karanfillim
 Görenler hasta gider Karanfillim yar karanfillim
 Karanfillim yar karanfillim

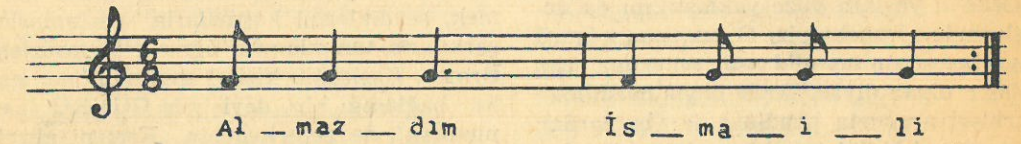
3) Karanfillim budama Gelirse güzel gelsin
 Karanfillim yar karanfillim Karanfillim yar karanfillim
 Safa geldin odama Çirkin koymam odama
 Karanfillim yar karanfillim Karanfillim yar karanfillim

8 — Hanım Güllü

Tüfengim atılmıyor Cigaramın dumanı
 Bahalı satılmıyor, bahalı satılmıyor Yoktur yarın imanı, yoktur yarın imanı
 Bu uzun gecelerde Bir akşam gel bir sabah
 Yalnız yatılmıyor yalnız yatılmıyor İllâ Cuma akşamı, illâ Cuma akşamı

Hey güllü güllü güllü Hey güllü güllü güllü
 Yaşasın hanım güllü. Yaşasın hanım güllü.

9 — Almazdım İsmaili (Oyun Türküsü)

Almazdım İsmaili, almazdım İsmaili Gelin ne ettüm sana, gelin ne ettüm sana
 Gelin kandurdi beni, gelin kandurdi beni Günahun tutti beni, günahun tutti beni
 Gelin kandurdi beni Günahun tutti beni.

(1) Gülüm. (2) Ağıl'da (3) Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı oynarlar. (4) Öyle.

Keşişoğlu

Yazan: Nizamettin ONK
Millî Folklor Enstitüsü Derleyicisi

"Keşişoğlu" havasıyla halk türkülerimizde içli, uzun bir beste yaratan ozan, anadili Türkçe olan bir Gregoryandır. Henüz üzerinde geniş bir inceleme yapmakta olduğum ozanın XVIII.ci yüzyıl ortaları ile XIX. yüzyıl ortalarında "Yani REVAN Hanlığının Rusların pençesine geçtiği 1 Ekim 1827 den bir süre sonra öldüğü sanılmaktadır.

Keşişoğlu, Revan ovasının Zengi - Basar yöresinde yaşamıştır. Asıl adı "Gül - Mıgır-
diç"tir. Müslüman olunca bu adı bırakarak "KEŞİŞOĞLU" tafsırma "mahlas"ı ile deyişlerini vermiştir.

İçli bir ozandır Keşişoğlu. Sürmeli Çukuru'nda (1) Onu tanımayan, sevmeyen yoktur. Deyişlerini aşk, doğa, elem, ayrılık özlemi süsler. O bilhassa Muhammed dininin âşığı olmuştur. Gönülden inandığı İslâm dinine olan sevgisini akıcı bir dil ile sazının tellerine mal eder. Ozan bedbindir. Çok sevdiği karısını bile bu din uğrunda feda etmiştir.

Ozan'ın yaşının yüze yaklaştığını da deyişlerinde görmekteyiz. O bu uzun ömrü boyu her ozanımız gibi asar omuzuna sazi, dolaşır diyar diyar. Aras boyu müslüman Türkleri arasında kendinin de bunlardan ayrı olmadığını içtenlikle anlatır, bundandır ki Ona bütün Ozanlarımız arasında İğdir ve Kars geniş yeri vermektedir.

Şu anda Ozan hakkında dinlediğim anlatışlar arasında derlediğim deyişlerden birkaçını sunacağım.

★

Keşişoğlu, genç çağlarında bir öğrenciye âşık olur. Sevgilisinin yüksek sestem Kur'anı Kerim'i okuması gönlüne bir aşk ateşidir düşürür. O içli bir aşk, derin bir özlem ile duygularını şöyle dile getirir.

Bir nazenin gördüm mektebhanada
Şirin dilden, hoş avazdan ohuyur
Eline alıpdı gudret galemin
Hakkın adın dil ezberden ohuyur...

Mehubumu tanıyırım nefesten
Dudu kimi ne gakkıllar hevsten
Keklik kimi ne ötüşür gefesten
Yendiriben hoş avazdan ohuyur..

Keşişoğlu diyer amandı aman
Goy meni yandırısın gaşları kâman
Mende bir cununun yadigâriyam
Hakkın adın dil ezberden ohuyur..

Ozan sevmiş, sevilmiş, sevdiklerini öğmüş oysa bu aşkıyle evlenmiş midir bilinmiyor? Bilinen birşey varsa o da daha başka aşkı duyuran deyişleridir. İşte bir tanesi :

İtirmişem şuhu terlan ararım
Bilmem bu dağların harasındadır
Bir halı var o nişanı sorarım
İki ebrûların arasındadır.

Müptelâ olmuşam men bir dilbere
Elimden günümde kaldım avara
Kekil gara, perçem gara, tel gara
Gözüm o gaşların garasındadır.
Dedim gönül sevme gözeller hasın
Sonra çekemezdim eşkin edâsın
Keşişoğlu dolan İran ülkesin
Bah bu ülkelerin harasındadır.

Ozan bir gönül adamıdır. İşi gücü sevmek, sevdiklerini koşmalarla destanlarla, şarkılarla tanımlamak, öğmek, ölümsüzleştirmek. Keşişoğlu kişisel mutluluğunu aşka bağladığı bir deyişinde GÜMRÜ (Leninakan) de gezerken bir Ermeni güzeli ögüyor. Ona gönül veriyor.. Onun güzelliğine :

Canımın celladı zalım Ermeni
Senin düşkünüdür virâne gönül
Sinen müzeyyendir açıp lâleler
Eşk olsun o gülü derene gönül.
Vede verşen ilgarında duraram
Bağban olup gül bağına girerem
İster isen canımı da vererem
Söz verib sözünde durana gönül.

Keşişoğlu elden vefâ bekleme
Tersa bâlasisan vefâ bekleme (2)
Sonu gelmez bir hesaba bekleme
Belki de könlümü gıran a gönül..

Yörede gelenektir. Ozan sazi ile, sesi ile düğün, dernek şenlendirir, gönül bağladığı Türk halkına söyler O kabul ettiği hak Muhammed dininin aşkı ile ruhen yüksek bir duvgu içindedir. Sevgili dinine bağlılığıyla REVAN'ın ünlü Türk eseri "Gök Mescidi"

ne oldukça değerli bir halı armağan ediyor. Bu Gök Mescit ki çiniler ve renkli taşlarla süslenmiş, göz kamaştırıcı desenlerle renklendirilmiştir. Öyle ya gözü, gönlü sevinçle dolan Keşişoğlu içtenliğini şöyle açıklıyor :

Dumanlı dağların seyrine vardım (3)
Duman bu dağlara ne güzel uymuş
Dini Muhammed-i gabul eyledim
Şeriat İslama ne güzel uymuş..

Düğünde, bayram da asarlar zinet
Müminlere geldi farz ile sünnet
Mümkire Cehennem, mümine cennet
İman müminlere ne güzel uymuş.

Ulu camilere sererler halı
Men deli değildim, sen etdin deli
Allahın arslanı Hazreti Ali
Düldül Zülfikara ne güzel uymuş.

Keşişoğlu Tevrat yendi Musa'ya
Dil verildi elindeki âsaya
Zebur Davud'a da İncil İsa'ya
Kur'an Muhammed'e ne güzel uymuş.

Ozan müslüman olunca çok güzel ve sevgili eşi kabul etmiyerek ayrılıyor. Buna dayanamayan Keşişoğlu, gregoryan karısına ne kadar yalvarıyorsa geri çevirmiyor. Ayrılık acısının verdiği ıstırapla aşığadaki (gargışı) bedduayı ediyor :

Ah ü zar eylerem yar senin için
Göğsüm üstde can veresen sevdiğim
Ağızdan, burnundan hicran yerisin
Lahda lahda gan kusasan sevdiğim.

Yata yata yan etlerin çürüsün
Didar-ı damarda ganın gurusun
Gohum, gardaş çar yanını bürüsün
Ermeni'ye şan olasan sevdiğim (4)

Niye girdin Keşişoğlu gestine
Yahan geçsin bir zalımın destine
Elli ay yatasan bir yan üstüne
Seksen günde can veresen sevdiğim.

Gerici din adamlarına Keşişoğlu da çatmaktan kendini alamamıştır. Ona bir gün "Niçin din değiştirdiğini soran, bu arada müslümanın saz çalmamasını isteyen" bir mollaya şöyle cevap veriyor :

Molla da gönül gırar mı ?
Ara bul yerin incele
Menim yolum doğru yoldur
Sen seni derin incele.

Arayanlar bulacahdır
Göreceğin göreceyhdır
Allah senden soracahdır
Mahşeri derin incele.

Keşişoğlu İslâm oldu
Galbimiz nur ile doldu
Menim yolum doğru yoldur
Molla sen varın incele (5)

Ozan yaşlı çağından çok elemli, çok dertli görünüyor. Yıllar boyu uzun süren ömründe dünyadan hiç bir tad almadan gideceğine yakınıyor :

Yaşım seksen iken buldu doksanı
Alamadım senden bir lezzet felek
Eğdin gametimi, bükdün golumu
Var get arheyin ol, hama yat felek. (6)

Cahil iken veran ömrüm zay etdim
Derd ile gem verdin, meni bay etdin (7)
Çeşmim yaşın boz bulanık çay ettin
Ziyanı seversin muhannet felek.

Keşişoğlu diyer ol yaradan dan
Meni mahrum goyma adil divandan
Birgün gelecekdir gurtulam senden
Bu baş o torpağa amanat felek..

Keşişoğlu'nun yine ihtiyarlık çağında bir oğlunun Rus çarlığınca askere götürüldüğü anlaşılmaktadır ki.. Bu çağda Azerbaycan Hanlıklarını eline geçiren Rusya, Revan hanlığını da elde etmiş, İran ile 28. 2. 1828 Türkmen Çay, Türkiye ile de 1829 Edirne anlaşmasını yaparak her iki devlete de Aras boyu egemenliğini tanıtmıştır. Ozan her Türk gibi dertlidir, yakınmaktadır. Gönlü bir türlü Rusların geldiğine razı olmadığı gibi üstelik te gözünün görmeyeceği, dışının yok olduğu bu ihtiyarlık çağında yalnız bırakılmıştır. Bir oğlu saldat olmuş götürülmüştür. Bu elemi dile getirir :

O geder gocaldım galdım minnete
Gözlerim tutu!du tüşdüm zillete
Bir oğlum var idi getdi saldata
Çöreyh yemeğe bir damağım galdı.

Aras gırağında gargı gemişler
"İnsan" şeytan feyhlesidir (gece-gündüz) ha işler

Oniki ineyhli, sekiz camışlar
Getmedim yaylağa, dağlarım galdı.

**Keşişoğlu diyer naşadı naşı
Ciğerim dağlıyır eşkin ataşı
Giden günler gelmez ahtarma yaşı
Gezmedim elleri bağlarım galdı.**

Sözcükler, Deyimler, Açıklamalar :

1. Sürmeli Çukuru : Tuzluca, Iğdır, Aralık ilçelerinin bulunduğu geniş Aras Ovası'na verilen addır. Aras ırmağının sol yöresine de Tarihi SAHAT ÇUKURU adı verilir. Zengi - Basar Sahat Çukuru'nda Zengi Çayının suladığı bölgeye denir.
2. Müslüman olmayan da vefa olmaz, gerçekten uzaklaşır.
3. Aras ötesindeki Elegez ve Göğde dağlarından söz eder.
4. Ermeniye şan olmak: mecazi anlamdadır.
5. Molla'ya "Sen kişisel çıkarlarının peşine kos, işime karışma" diyor.
6. Bana ettiğini ettin git rahatına bak; diyor.
7. Bay : ihya etmek.

Sözcükler — Deyimler :

Arheyin : Kaygusuz, Atas : Ateş, Bala : yavru, Camış : Manda, Çöreyin: Çörek, ekmek, Damağ: Damak, Deren: Derleyen, El-gün: Hısım, akraba, Feyhle: İşçi, Galem: Kalem, Gara: Kara, siyah, Gırağ: Kenar, Gan: Kan, Gestine: Kastine, Gemiş: Kamış, Göreceyh: Görecek, Ham: Ham, olgunlaşmamış, Ha işlen: Devamlı çalışır, Hara: Nere, Harasında: Neresinde, İneyh: İnek, İşlemek: Çalışmak, İtirmişem: Yitirmişim, kaybetmişim, Lahda lahda: Pıhtı, pıhtı, Mehub: Mahbub, lale cinsi, Mektebhana: okul, Ohuyur: Okuyor, Perçem: Peçe "yüze çekilirdi", Saldat: Rus askeri, Tanıyırım: Tanıyorum, Tersa: Gayri müslim, Toprağ: Toprak, Vede: Vade, Veresen: Veresin, Yahan: Yakan, Yaylağ: Yayla, Yendi: İndi.

Parçadaki Araştırmaları yaptığım kişiler :

- 1 — Aşık Mehmet Hicrani "Sosgertli - Arpaçay" 80 yaşında. Geniş halk edebiyatı, sözlü metinlerini bilmektedir. Bu konuda yetkilidir.
- 2 — Famil Filiz : Iğdırlı, 1333.. Aralık ilçesinden.. Saleyhhanlı Oymağı... Meclislerde çok tatlı sesi ile Azeri türküleri söyler.
- 3 — Salih Aksu "Necef oğlu", "Halsalı - Zengi - Basarlı" dir. 1319 doğumlu.
- 4 — İsmail Ene, 1300 doğumlu: Iğdır Alicanlar köyünden. Adı geçenlerin okuma ve yazmaları yoktur.

Bize gelen KİTAPLAR

● Şerif BAYKURT : "Türk Halk Oyunları". Ağrı, Akçaabat, Bayburt, Muş bölgelerine ait Millî Folklor Enstitüsü, Millî Eğ. B. Film - Radyo - Tv A. ve Eğitim Merkezi'nin işbirliğiyle hazırlanan dia metinleri. 17 x 12 boyunda, 16 sayfa. Sayı 1.

● Şerif BAYKURT: "Türk Halk Oyunları." Balıkesir, Burdur, Silifke bölgelerine ait Millî Folklor Enstitüsü, Millî Eğ. B. Film - Radyo - Tv. A. ve Eğitim Merkezi'nin işbirliğiyle hazırlanan dia metinleri. 17 x 12 boyunda, 16 sayfa, Sayı 2.

● Dr. Arın ENGİN : "Atatürkçülük Savaşımızda Promete". Atatürkçülük Kültür Yayınları: 25. İsteme adresi: Mühürdar, Rızapaşa S. 36/6, Kadıköy - İstanbul. 24 x 16 boyunda, 256 sayfa, 15 lira.

● İhsan Coşkun ATILCAN : "Erzurum Üstüne". Şiirler ve seçme yazılar. 24 x 16 boyunda, 256 sayfa, 10 lira.

● Ahmet Kutsi TECER : "Türk Folklorunda Sosyal Mesele". İst. Üni. İktisat Fak. İk. ve İçtimaiyat Enst.nün Sosyal Konferansları Yirminci Kitap'tan özel ayırışım. 24 x 16,5 boyunda, 7 sayfa (19 dan 15. Sf.ya kadar) 1969.

● Rıza MOLLOV : "Contribution À L'Etude du Fond Socio - Historique du Destan Köroğlu / Köroğlu Destanı'nın Sosyal Tarihi Esasının İncelenmesi Hakkında". Institut D'Etudes Balkaniques 7 den ayırışım. Sofia, 1968. 22 sayfa (107. Sf. dan 128 Sf.ya kadar), 24 x 17 boyunda.

● Rıza Mollov : "Quelques Observations Sur Le Conte De La Cage / Kafes Hikâyesi Hakkında Birkaç Görüş". Offprint From ArOr 34. 1966, Czechoslovak Academy Of Sciences, Praha'dan ayrı basım. 10 sayfa (320. Sf. dan 329 Sf. ya kadar.) 24 x 17 boyunda.

● Cemal KUTAY : "Sohbetler". Ayıklık tarih, tarih politikası, hakikat ve hafıza dergisi. Sayı : 11. P. K. 167, İstanbul. 16 x 12 boyunda, 160 sayfa, 5 lira.

Bir Festival Üzerine :

XIII. Kültür Şenliği'nden İzlenimler

Yazan : Gürkal AYLAN

Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından her yıl düzenlenen Uluslararası Kültür Şenliğinin 13. sü bu yıl 1-12 Ağustos tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı. Tiyatro gösterileri için Yeni Komedi Tiyatrosu, folklor gösterileri için de Açık hava Tiyatrosu seçilmişti. Bu yılki Şenliğin de öncekiler kadar güzel olduğunu burada yazabilmeyi çok isterdik. Ama ne yazık ki, dışardan yalnızca Romanya, Yugoslavya, Çekoslovakya, Fransa, Tunus ve İsrail, bizden de TMTF ekiplerinin katılmış olması, Şenliğin doyurucu olmasını biraz engelledi. Üstelik, Fransa'nın ve Tunus'un folklor ekiplerini Şenliğe göndermeyişleri de göz önünde tutulacak olursa, 13. Kültür Şenliğinin, özellikle folklor yönünden daha önceki Şenlikleri nasıl arattığı kolayca anlaşılır. Şimdi, bu yılki folklor gösterilerinden kısaca sözedelim :

Romanya : Hemen bütün oyunlarında bir coşkunluk belirtisi olarak yararlandıkları şarkılar, yüksek sesle bağırılmalar hariç tutulacak olursa, Romenlerin dansları oldukça göz dolduran cinsinden. Ne var ki yer yer gürültü niteliğine bürünen bu sesleniler, dikkatin doğrudan doğruya hareketler üzerinde toplanmasını kısmen de olsa engelliyor. Oysa, Romen halk dansları içinde gerçekten insana değişik tat verenleri var. Geleneksel Romen halk danslarındaki Perenitza anlatısına oldukça bağlı kalan topluluğun renk giysileri, gösterilere başka bir hava veriyordu. Bu arada, orkestranın temiz icrası ve ensemble de kayda değer. Romen müziğinden güzel örnekler veren genç çalgıcılar ve yöneticileri, işlerini nasıl ciddiye almış olduklarını gösterdiler ve büyük alkış aldılar.

Yugoslav Mirce Ačev Topluluğu : Bu yılki Şenliğin folklor bölümü derecelendirmesinde birinci olan bu topluluk, yumuşak ve yalın danslarıyla seyircilerden büyük takdir ve alkış topladı. Özellikle Makedonya Folklorunu yansıtan danslarla oyunların gösterdikleri beraberlik ve ustalığa değinmeden geçemeyiz. Topluluğun en çok dikkati çeken yanı, Yugoslav halk danslarının

geleneksel formuna son derece bağlı kalışı. Oyuncuların giydikleri giysiler, oynadıkları oyunlar gibi rahatlatıcı ve düzgündü. Davulcu - zurnacı ikilisinin müzikte diğer çalgıcılarla yaptığı işbirliği de, gösterilerin başarısını artıran hususlar arasındaydı.

İsrail Ekibi : İsrail'in köklü bir folkloru olduğu iddia edilemez. Yeni bir ulusun folkloru, muhakkak ki yeni ve oturmamış olacaktır. Nitekim İsrail'li dansçıların sundukları danslarda tutarsız bazı öğeler göze çarpıyordu. Aynı şeyleri, oyunlar arasında orkestranın kaldığı değişik karakterde parçalar için de söylemek mümkün. Çalgıcılarının lâubali giysilerini eleştiren seyircilerin sayısı çoktu. Tıpkı eteklerini sık sık savurarak açan İsraili kızları alkışlayanların sayısının çok olduğu gibi. Hebrev Üniversitesinin genç kızlarının ve delikanlılarının istekle, hevesle sıçrayıp koşmaları, İsrail folklorunu - folklor denebilirse - kurtarmağa yetmedi.

TMTF Ekibi : Türkiye bu yılki Şenliğe seçilmiş dansçılarla katıldı. Eğer evsahibi nezaketi göstermeyip derecelendirmeye katılsaydı, TMTF ekibinin (ya da ekiplerinin) birincilik alması, yahut en azından birinciliği Yugoslavya ile paylaşması isten bile değildi. Elâzığ, Artvin, Kars ve Gaziantep folklorundan örnekler veren genç dansçılarımız, gerek Türk, gerek yabancı seyircilere heyecanlı dakikalar yaşattılar. Büyük coşkularla, kıvraklıklarla süsledikleri kol, ayak ve vücut hareketlerini binlerce seyirci hayranlıkla izledi. Elazığ ekibiyle Gaziantep ekibimize eşlik eden davulcu ile zurnacının da, ustalıkta, duyarlılıkta oyunculardan hiç te aşağı kalmadığını övünçle söyleyebiliriz.

13. Kültür Festivalinde İsrail ekibinin mini etekli, lâme giysili kız solisti, bir gece kulübünde değil de folklor gösterisinde şarkı söylediğini nasıl unutmuştu? Folklor kavramı içine, enikonu otantik dans ve şarkıların girdiğini yabancı gruplara hatırlatmak için vakit gene de çok geçmiş değil !

Fransız Bretagne Grupları İstanbul'da

Yazan : Bora HİNÇER

Brötanların milli çalgıları olan gayda (cornemuse-binyo-bombart) ve zurna (bagat) çalan iki Fransız Brötan sanatkarı.

Türk Millî Oyunlar Derneği ile Fransız Millî Folklor Konfederasyonu Değişim Başkanı Madam Denise Bidault aracılığıyla Batı Fransa'nın Bretagne (Brötanya) Folklor Federasyonu Başkanı Polig Monjarret arasında yapılan anlaşma çerçevesinde karşılıklı geziler düzenlenmiştir.

Türk Halk Oyunları Grubu 2 ağustostan 17 ağustosa kadar Brötanya'nın çeşitli şehirlerinde gösteriler yapmış, 23 ağustosta İstanbul'a gelen Brötanya Halk Dansları Grubu da burada başta Kadıköy, Adalar, Gülhane Parkı, Aksaray Lunapark Gazinosu, Yeşilköy ve Spor Sergi Sarayı'nda olmak üzere gösterilerde bulunmuşlar, gösterilerden önce de aynı semtlerde yapılan geçit ve defilelere katılmışlardır.

Şimdiye kadar memleketimize gelen en kalabalık Fransız Grubu olan Brötanya ekibi, Plougastel-Daoulas, Elliant, Lorient,

Morbihan ve Gourin şehirlerinin ve 1969 yılı Brest Festivalinde derece alan elemanlarından kurulmuştur.

Grubun enstrümanları trambet, davul, cornemuse (bombart-binyu) ile bizim zurnamıza benzeyen bagat'dan ibaretti. Gayda grubu 20 kişilik bir ekipten meydana gelmişti. Dansör ve dansözler 40'ın üzerindeydi.

Programdaki sıraya göre Bagat-Gayda topluluğu, İrlanda ve İskoç gayda topluluklarına benziyordu. Çaldıkları bombart adı verilen gaydayla Brötanya'nın müzik türünü temsil ediyorlardı. Topluğun şefi tanınmış solist Jean François Allain idi.

Aven Dansları Brötanya'nın güney-batı ucundaki nehre ve yöreye verilen semtten adını almıştır. Bu bölge halkının zengin olması sebebiyle danslarının ağır olduğu

söylenmektedir. Ka-Ha Diskan dansları ise çalgısız olarak söylenmekte ve dansları da şarkı ile oynanmaktadır. Buna sebep olarak ta halkın çalgı aleti yaptıramıyacak kadar fakir olması ve geleneğin de bu düzen üzerinde devam etmesi gösterilmektedir.

Daha sonra programda yer alan Ar Vezzen Ayalu şarkısı ise bir ağıttır. Bu bir elma ağacı şarkısıdır. Elma ağaçları elma vermediği zaman elma şarabının yapılamıyacağı nedeniyle sarhoşların çok üzgün olduklarını dile getirir. Bu şarkıdan sonra bagat denilen bizim zurnamızı andıran enstrümanla bazı parçalar çalınmıştır.

Daha sonra Plugastel Dansları programda yer almıştır. Plugastel yöresi halkı şimdiye kadar dışarıya kız vermediği gibi, kız da almamış, damat da kabul etmemiştir. Bunun için dansları da ananeleri gibi çok değişik kendisine özgü bir karakter göstermektedir.

Gördüğümüz Ar Broyu dansı ise genellikle bir daire şeklinde oynandı. Bir müsabaka havası taşımaktadır. Öğrendiğimize göre bu dansları takiben söylenen Tutuig şarkısı, çocuk bakıcıları tarafından beşik sallanırken söylenir. Şarkıda çocuğa anne ve babası şikâyet edilmektedir. Tutuig Brötanca'da bebek anlamına gelmektedir. Tantad şarkısı ise, her yıl 24 haziranda dağlarda ateş yakılınca ateşin etrafında söylenir.

Morbihan bölgesi danslarını diğer dans ve şarkılar takip etmiştir. Morbihan Brötanların dilinde küçük deniz anlamına gelmektedir. Buranın halkı Gal ve Kelt soylundandır. Bu sebeple gelenek ve dansları öteki bölgelerden daha değişiktir. Kol ve ayak hareketleri de onlardan değişik bir haldedir.

Brötanya'da bir köye misafir gidildiği zaman, o köyün geleneklerine uymak şarttır. Hatta kızlar ve erkekler ayrı ayrı dans ederler. İşte, oyun sırasıyla takdim edilen Emülasyon dansı da burada oynanan dansların sıralanmış şeklidir. Son olarak oynanan Guingan dansı ise şenliğe katılan bütün halkı ve seyircileri, eşi olsun olmasın daire halindeki oyun topluluğuna alarak oynamalarını temin eder.

Bütün bu danslar bir polka ve rond ha-

vası içinde oynandı. Orkestra, bagat ve binyuların disiplinli ve birlik halindeki icrasıyla başarılı oldu.

Halkımızın fazla hareketli olmayan bu oyunlara daha çok alâka göstermesini bekleyemedik. Zira, memleketimizin çeşitli

Bir Fransız Brötan kızı milli giymiyle.

ve dinamik oyunlarına alışan seyircilerimiz dansların ağırlığı ve müziğin monotonluğu sebebiyle Brötanlara fazla ilgi duymadılar.

Kıyafetleri ise Fransanın diğer bölge giyimlerini andırıyordu. Fakat Brötanlar kendilerine Fransız denmesinden değil, Brötan denmesinden hoşlanmaktadırlar. E-sasen Fransız Bayrağı yerine Brötanya bayrağını birinci plânda tutmaları da bunu ispatlamaktadır.

Oyunlara büyük ilgi gösterilememekle birlikte, gerek organizasyonu yapan Türk Millî Oyunlar Derneği, gerekse Türkiyedeki gösterileri düzenleyen Yıldız Turizm Müessesesi sahibi Mustafa Munoğlu, elinden geldiği kadar misafir grup mensuplarını en iyi şekilde ağırlamışlardır.

Hekimhan'dan Altı Efsane

Derleyen : B. Sıtkı KARAHAN

Genellikle Hekimhan ve çevresine hâkim bir tepe, halkın söyleyişle "Zurbahan Dağı" vardır. Ayrancı dağlarının en yüksek tepesidir. Hekimhan'da kalıp da havasının suyunun, kışının, karının sözünün edildiğini duymama ya imkân yoktur. Hekimhan'da efsanelerin de büyük bir kısmı Zurbahan'la ilgilidir.

İnanışa göre büyük kayaya tepenin içerisinde üç oda vardır. Bunlardan birisi baştanbaşa altınla, birisi mücevherle, birisi de altından yapılmış çeşitli aletlerle doludur.

1 — Eskiden çok derin bir hoca varmış. Dua gücüyle tılsımı bozup Zurbahan'ın kapısını açmak istemiş. Dağa varmış, bir daire çizmiş, içerisine girip başlamış duaya. O okudukça gözünün önüne çok korkunç varlıklar geliyormuş. Bunlar hocanın duasını şaşırırsın diye türlü davra-

(Folklor : 121)

nışlarda bulunuyorlarmış. Bunlardan korkar, dalgınlık eder de okumayı bırakır yahut şaşırırsa tılsım kendini çarparmış. Hoca okumuş, okumuş bir de bakmış ki kapı yavaş yavaş açılıyor. Kalkmış içeri girmiş. İçeride dünya güzeli bir kız. Altınların üzerinde parıl parıl parlıyor. Hoca kıza bakmamış, cebini - koynunu altınla doldurup dışarı çıkmak istemiş, fakat kapı kapanmış. Üzerindeki altınları boşaltınca kapı açılmış da dışarı çıkmış.

2 — Zurbahan'ın altı yedi kilometre güney batısında Asarkaya denilen çok sarp bir kaya vardır. Kayanın tepe noktasından dik bir meyille inilen basamaklı bir tünel vardır. Bu basamaklardan yirmi, otuz metre inince yuvarlak ve dar bir boğaza gelinir. Bu boğaz eskiden açılmış. Bugün büyük bir taşla kapatılmış, daha sonra da görmeye gidenler ve çobanlar tarafından taş, çakıl ve toprak atılmıştır. Bu yol eskiden açılmış ve çok yakındaki Maltepesi'ne, Ballıkaya'ya ve Zurbahan'a gidiyormuş. Maltepesi'nde altından yapılmış çeşitli araçlar - altın saban gibi bulunuyormuş. Ballıkaya'daki bal deposunda tonlarla bal bulunuyormuş. Zurbahan'da da altın ve mücevher deposu varmış.

Zurbahan'daki hazineyi almak isteyen birisi o zamanın en emniyetli aydın-

latma aracı olan bir gemici feneriyle Asarkaya'dan yola çıkmış. İki kilometre kadar tünelin içinde yürümüştü. Kuruçay'ın altına gelince tılsım, fenere su damlattığı için sönmüş. Giren de tekrar dışarıya çıkmış.

3 — Bir köylü ilçeden evine giderken yolda toprak altından kulağına sesler gelir. Eğilir kulağını toprağa yapıştırır, dinler ki davullar çalıyor, sular çağlıyor, ninniler söyleniyor. Bundan sonraki günlerde adam gelip burayı dinlemeyi zevk edinmiş, hem de merakının konusu olmuş. Hergün aynı şekilde eğlence ve çeşitli sesler duymuş. Hükümete gidip ihbar etmiş. Hükümetten gelen adamlar orayı akşama kadar kazdırıp, akşamleyin de gitmişler. Sabahleyin kazıya devam etmişler ki bir önceki gün kazdıkları toprak yerine dolmuş, üzerine de bir insan resmi çizilmiş. Hocalar kitaba bakmışlar, oranın tılsımlı olduğunu, tılsımın bozulması için bir insan kurban etmek gerektiğini söylemişler.

4 — Bir Türk savaşta düşmanlara esir düşmüş. Esir bulunduğu yerde gavurlar nereli olduğunu sormuşlar, O da Cüzüngüt (Güzelyurt)lüyüm demiş. Gavur :

— Yurduna döndüğünde köyün tarafındaki çeşmenin başına var. Bir pire

tut, kayanın üzerinde öldür, demiş.

Esirlik bitip köyüne dönünce bu konuşmayı unutmıyan köylü çeşmenin başına gitmiş gâvurun dediğini yapmış. Pire ölür ölmez bir yığın arı başına üşüşmüş. Adam arılardan ko runmak için abasını başına çekip yere uzanmış. Arıların vızırtısı kesilip ayağa kalkınca abasının içinden üç altın yere düşmüş. Meğer o kayada bir hazine varmış. Hazineyi koruyan tılsımın bozulmasıyla altınlar arı olup uçmuşlar. Korunmak için abasını başına çektiğinde üç tanesi içinde kalmış, tekrar altın olmuş. Eğer korkmasaymış hepsi altın olacaktı.

5 — Orta bağ'da altın saban dönüyor Maltepesi'nde yağıl alma yapıyor

Maltepesi'nde malım var Ballıkaya da balım var Zurbahan'da altın beşik yayanır El değmeden gıcır gıcır sallanır

Maltepesi'nde malım var Ballıkaya'da balım var

6 — Köprülü Mehmet Paşa, sefere çıkıp ta Hekimhan'a gelince bakmış etraf yemyeşil orman, sular şırılayıp akıyor. Ordusunu burada dinlendirmeyi uygun görmüş. Ağaçların arasına çadırları kurup dinlenmeye koyulmuşlar. Bir kısım asker de görmek için geziyorlarmış. Şimdi ki Hasan Ağa'nın çeşmesinin bulunduğu yere gelmişler ki küçük derenin suyunun içinde kırmızı bir çeşit su gibi bir şey akı-

yor. Askerler suyu takip ederek yukarıya çıkmışlar ki bir adam yaralanmış, kanı suya akıyor. Hemen Köprülüye haber vermişler. Paşa Hekimle gelmiş adamı muayene ettirmiş. Doktor :

— Paşam bir canı kalmış demiş. Köprülü :

— Kurtulma ümidi yok mu demiş. O da,

— Onda bir canı kalmış Paşam demiş.

Bunun üzerine Köprülü :

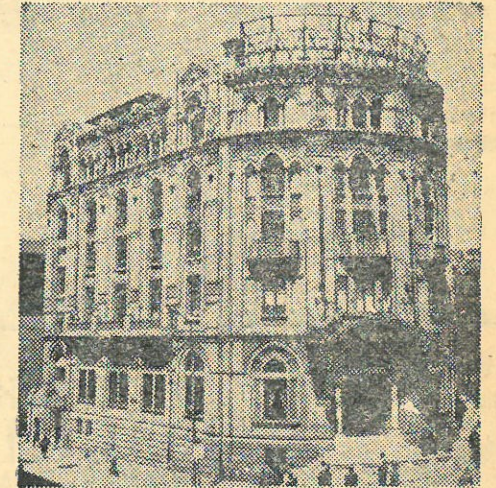
— Ya bunun canını kur-tarırsın, ya da senin kanını

bunun kanına katarım demiş. Hekim yaralıyı üç gün içinde iyi etmiş. Adama kim olduğunu sormuşlar. Hekim olduğunu, otlardan ilaç yapmak için buralara geldiğini, eşkiyaların yaraladığını anlatmış. Köprülü, ormanı kestirip yer açtırmış. Bir han, hamam, bir de cami yaptırmış. Etraftan birkaç evi de getirip yerleşirmiş. Bu suretle bugünkü Hekimhan kurulmuş. İsmi de Hekim'in Han'ından Hekimhan şekline girmiş.

BİLÜMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI

hizmetinizdedir

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR • HAVALE • TİCARİ SENETLER • KREDİ MEKTUPLARI
• KEFALET MEKTUPLARI • DÖVİZ ALIM VE SATIMI • SEYAHAT
ÇEKLERİ • İTHALAT AKREDİTİFLERİ • KİRALIK KASALAR • v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR